

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI

**ENGELLİ
HAKLARI
ÇALIŞTAYI**

Geniş Kapsamlı Rapor

2024

ENGELLİ
HAKLARI
ÇALIŞTAYI
Geniş Kapsamlı Rapor

Sibel Tatar
Cumhurbaşkanı Eşi

Aydan Başkurt
Cumhurbaşkanlığı Sosyal Hizmetler ve Sosyal Politikalar Danışmanı

Ahmet Akdeniz
Cumhurbaşkanlığı Engelliler Komitesi Başkanı

Editör

Doç. Dr. Süheyla Üçışık Erbilen

Doğu Akdeniz Üniversitesi Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi
Yönetim Kurulu Başkanı

Çalıştay Koordinatörleri

Prof. Dr. Gökmen Dağlı

Prof. Dr. Fahriye Altınay

Prof. Dr. Zehra Altınay

Yakın Doğu Üniversitesi Toplumsal Araştırma ve Geliştirme Merkezi
Araştırma Görevlisi

Çalıştay Moderatörleri

Prof. Dr. Gönül Akçamete

Prof. Dr. Sibel Dinçyürek

Prof. Dr. Yağmur Çerkez

Doç. Dr. Mukaddes Sakallı Demirok

Doç. Dr. İpek Danju

Doç. Dr. Didem İşlek

Doç. Dr. Yasemin Sorakın

Doç. Dr. Gülsüm Aşıksoy

Doç. Dr. Şeniz Şensoy

Yrd. Doç. Dr. Seçil Besim Ayhan

Yrd. Doç. Dr. Şahin Akdağ

Yrd. Dr. Şebnem Güldal Kan

Yrd. Doç. Dr. Dervişe Amca Toplu

Dr. Emirali Evcimen

Uz. Nurcan Kaya

Engelli Hakları Çalıştayı'na katkıda bulunan Yakın Doğu Üniversitesi, Doğu Akdeniz Üniversitesi, moderatörlere, raportörlere, katılımcılara ve emeği geçen herkese teşekkür ederiz.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	14
--------------	----

I. YASAL MEVZUAT	15
-------------------------------	-----------

Yasal Mevzuat Kapsamında Tartışılan Konular

1. Engelli hakları ile ilgili olarak yasal mevzuat denildiği zaman neyi kapsamakta ve neyi ifade ettiğinin ortaya konulması, engelli haklarıyla ilgili olarak yasal mevzuatın durumunun analiz edilmesi	15
2. Engelli hakları ile ilgili olarak ülkemizde yasal durumun yetersizliğinden dolayı yaşanan problemlerin tespiti (erişilebilirlik, sürdürülebilirlik, istihdam, 18 yaş üzeri eğitimi, sosyal haklar).....	16
3. Engelli hakları ile ilgili olarak yasal düzenlemelere yönelik paydaşlara düşen görevlerin neler olduğu, hangi paydaşların hangi sorumluluk ve görevleri üstlenmesi gerektiği, en üst düzeyde temsiliyet için “Başbakanlığa Bağlı Engelli Hizmetleri Dairesinin” Kurulması	16
4. Engelli hakları ile ilgili olarak yasal düzenlemelerde yaşanan sorunlara ilişkin çözüm önerileri ve bu konudaki eylem planının ne olduğu ve engellilerin sosyal hayatta ve kurumlarla ilişkilerini kolaylaştıracak bir sistemin nasıl olması gerektiği.	16
5. Engelli Hakları Yasası'nın oluşturulması ve tüzüklere dayandırılması için gerekli çalışmaların bitirilmesi.....	16
6. Engelli maaşının yasal mevzuatta düzenlenmesi kapsamında;	17
7. Cumhuriyet Meclisinden geçen Özel Eğitim Yasası'nın uygulanabilirliği ile ilgili durum kapsamında;	17
8. Özel eğitim sürecini tamamlayan engellinin, diğer rehabilitasyon hizmetlerine devam etmesi amacıyla yasal mevzuatta yapılması gereken değişikliklerin yapılması	17
9. Eğitimde fırsat eşitliği ve kaynaştırma eğitiminin yasal koşulları ile ilgili olarak yasal mevzuatta yapılması gerekenler	17
Sonuç ve değerlendirme	18

II. ERİŞİLEBİLİRLİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	18
---	-----------

Erişilebilirlik ve Sürdürülebilirlik Kapsamında Tartışılan Konular

1. Engelli hakları kapsamında erişilebilirlik ve sürdürülebilirlik neyi ifade etmektedir?	19
2. Engelli hakları ile ilgili olarak ülkemizdeki erişilebilirlik ve sürdürülebilirlik kapsamında mevcut durum ve yaşanan problemlerin neler olduğu konusundaki;	19
3. Engelli bir bireyin devlet kurumuna erişimi ve her engelli bireyin hayatını kolaylaştıracak hizmetlerden yararlanabilmesi kapsamında;	19

4. Devlet kurumları ihale komisyonlarının hazırladığı teknik şartnamelere “erişilebilirlik” şartının eklenmesi kapsamında;	20
5. Toplu taşımacılık, ulaşım ve teşvik (ek muafiyet), Ulaştırma Bakanlığı’nda “T” izinlerinin nasıl olması kapsamında;	20
6. Engelli hakları ile ilgili olarak erişilebilirlik ve sürdürülebilirlik alanındaki paydaşlara düşen görev ve sorumluluklar	20
7. Engelli hakları ile ilgili olarak erişilebilirlik ve sürdürülebilirlikte yaşanan sorunlara ilişkin çözüm önerilerinin neler olduğu ve gelecek vizyonunun nasıl olması gerektiği;	21
8. Ulaşım imkanının artırılması, bunların erişilebilir olması, özellikle hastanelere ulaşımında problem yaşanmaması, fiziki yetersizliğin giderilmesi, asansörlerin olmamasına çözüm bulunması	22
9. Engelli bireyin toplumdaki diğer bireylerden farklı tutulmaması, herkesle eşit haklara ve imkanlarla sahip olmasının sağlanması, tüm mekânlara herkesle aynı imkanlarla erişilebilirliğinin sağlanması	22
10. Yeni yapılacak tüm binalara engelli asansörlerinin inşa edilmesi, mevcut binalara dışarıdan engelli platformların yapılması.	22
11. İşitme engelli bireylerin sözel olarak kendisini ifade edebileceği bir ortam sağlanması	22
12. E-devlet sisteminde düzenlemeler yapılarak görme ve duyma vb engelli bireylerinde kolaylıkla kullanımına açık hale gelmesi	22
13. Sağlık kuruluşlarına erişmekte ve market işlerini kendi başına yapmakta zorlanan engellilerin bu tür ihtiyaçlarının sosyal hizmetler ve belediye işbirliği ile desteklenmesi	22
14. İlaç alımlarının erişilebilir ve sürdürülebilir olması	22
15. Mimari açıdan Fası 96/19’a uygun olarak gereken kılavuzun hayata geçirilmesi, inşaat alanında faaliyet gösteren mimar, mühendis ve teknik ekibe özel bir eğitim verilmesi ve yeni binalar tasarlanırken engelli dostu binalar yaratılmasına özen gösterilmesi (KTMMOB işbirliği ile)	22
16. Engelli bireyler için yaşam evinin bir an önce hayata geçirilmesi ve ivedilikle bu konu ile ilgili bir kurul kurulması, binanın faaliyete geçirilmesi ve kalacak olan engelliler için onay verilmesi	22
17. Engelli bireylerinin eğitim imkanlarına erişebilmesi için farklı uzmanlık alanları ile desteklenmesi	22
18. Devlet kurumları ihale komisyonlarının teknik şartnamelerine erişilebilirlik şartının eklenmesi kapsamında;	22
19. Toplu taşıma, ulaşım ve teşvik (ek muafiyet), Ulaştırma Bakanlığı tarafından verilen ticari araç (“T”) izinlerinin nasıl olması kapsamında;	23
20. Devlet kurum ve kuruluşlarından sivil toplum örgütlerine kadar toplumdaki herkesin engellileri toplum kazandırmak için sorumluluk almaları bu kapsamda ilkokuldan itibaren çocuklara farklı bireylerle bir arada olmanın önemi ve engellinin varlığı öğretilmeli	23
21. Ortopedik ve işitme engelli ile diğer engelli dernekleri ile işbirliği/ birbiriyle iletişim halinde hareket edilmeli	23
22. Turizm Bakanlığı otelleri engelli bireylere yönelik altyapı oluşturmaları için bilinçlendirilmeli ve bunun denetimlerle kontrol edilmesi	23
23. MEB’lığının kadro genişletme ve okul arttırımı ile daha çok engelli bireye daha iyi şartlarda bir eğitim fırsatı sunması	23

24. Kurum kuruluşların ve yerel yönetimin, şehiriçi ve mekanlara kadar tüm engellilerin erişilebilirliğini ve sürdürülebilirliğini sağlamak için gerekli altyapı ve yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesi	23
25. BM Engelli Hakları Sözleşmesi'nin 9. maddesi erişilebilirlik ile ilgili hem fiziksel hem de bilgi ve iletişim araçları konusunda yapılan çalışma kapsamında sözleşmenin gereklerinin yerine getirilmesi	23
26. Devletin ilgili kurumları ile dernekler tarafından halktan beklentilerin neler olduğu yönünde toplumun bilgilendirilmesi	23
27. Farkındalık arttırılmalı, teknoloji kullanılmalı, gelişmiş ülkelerde uygulanan standartlar dikkate alınıp ülkemizde uygulamak için standart uygulamalı	24
28. Ulaşımında engellilerin daha aktif olacakları çözüm önerileri geliştirilmeli ve kaldırımlar duraklar engellilerin de kolay ulaşabilir olmalarını sağlamalıdır. Eski ve yeni tüm kamu binalarının engelli dostu bina olabilmesi için sertifika zorunluluğu getirilmeli ve eksikleri giderilmeli	24
29. Engelli istihdamların artırılmasına yönelik zorunlu eğitim ve entegrasyon programı oluşturulmalı	24
30. Sivil Toplum örgütlerinin de bu kurumlarla birlikte çalışması	24
31. Toplu taşıma araçlarının engelli dostu olacak şekilde dizayn edilmesi ve kavşakların engelli dostu olacak şekilde yeni tasarım esaslarına göre tasarlanması, sinyalli yaya geçitlerinin yayayı uyarmalı şekilde modernize edilmesi, durak ve terminallerin engelli dostu olacak şekilde düzenlenmesi, toplu taşıma hatlarına ait güzergahların ve saat bilgilerinin paylaşılacağı engelli dostu dijital web tabanlı uygulamaların geliştirilmesi	24
32. Devletin yapacağı kapsayıcı Engelli Yasası ile bütün engelli bireyleri takip altına alma, aile eğitimi, çocuk eğitimi, toplum eğitimi gibi eğitim programları düzenleme (engelli sahibi olan ve olmayan ailelere)	24
33. Engelli bireylerin üye olduğu bütün sivil toplum örgütlerinin tek çatı altında toplanarak daha güçlü hareket etmelerinin sağlanması	24
34. Engelli maaşlarının günün koşullarına göre gözden geçirilmesi, ekonomik yetersizliği olan ailenin desteklenerek elverişli bir konutta oturmasının sağlanması	24
35. Engelli hakları alanında faaliyet gösteren sivil toplumun güçlendirilmesi ve lobi faaliyetleri yapılması devletin ve yerel yönetimlerin engelli dostu politikaları veya yasal yükümlülükleri yerine getirmesi için bütçe ayırması, mimarlar odasının hazırlayacağı kitap rehberliğinde yapılacak yeni yapıların planlanması ve asgari kurallar konulması, kurumsal toplu taşımacılığın geliştirilmesi ve bu alandaki mevzuatın geliştirilmesi ve tüm bunların BM engelli hakları sözleşmesine uygun olarak düzenlenmesi	24
Sonuç ve değerlendirme	24

III. İSTİHDAM - YARDIMLAR - KURUMLARARASI İŞBİRLİĞİ 25

Engelli Hakları Kapsamında İstihdam, Yardımlar ve Kurumlararası İşbirliği İle İlgili Tartışılan Konular

1. Engelli hakları kapsamında istihdam / yardımlar / kurumlararası işbirliğinin tanımı ve neyi ifade ettiğinin belirlenmesi 26
2. Engelli hakları ile ilgili olarak ülkemizde istihdam /yardımlar/ kurumlararası işbirliği ile ilgili mevcut durumun nasıl olduğu yaşanan problemlerin neler olduğunun belirlenmesi 26
3. Engelli hakları ile ilgili olarak istihdam/ yardımlar/ kurumlararası işbirliği alanlarındaki paydaşlara düşen görevlerin neler olduğu ve hangi paydaşların hangi sorumluluk ve görevleri üstlenmesi gerektiğinin belirlenmesi 28
- Sonuç ve değerlendirme 29

IV. ENGELLİLERİN AİLEDE VE TOPLUM İÇERİSİNDE KABULÜ VE GÖRÜNÜRLÜĞÜ 33

Engellilerin Ailede ve Toplum İçerisinde Kabulü ve Görünürlüğü Kapsamında Tartışılan Konular

1. Engelli hakları kapsamında engellilerin ailede ve toplum içerisinde kabulü ve görünürlüğü hakkındaki durumun nasıl olduğunun belirlenmesi 33
2. Engelli hakları ile ilgili olarak engellilerin ailede ve toplum içerisinde kabulü ve görünürlüğü alanlarındaki paydaşlara (devlet kurumları, Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, sosyal hizmetler, yerel yönetimler (belediyeler), sivil toplum dernekleri, medya ve basın, engelli dernekleri, aile) düşen görevlerin neler olduğu ve hangi paydaşlar hangi sorumluluk ve görevleri üstlenmesi gerektiğinin belirlenmesi 34
3. Engelli hakları ile ilgili olarak engellilerin ailede ve toplum içerisinde kabulü ve görünürlüğünde yaşanan sorunların çözüm önerilerinin neler olduğunun belirlenmesi 35
- Engellilerin aile ve toplumda kabulünü sağlamaya yönelik sonuç ve değerlendirmeler 35

1. Engelli Hakları Çalıştayı Genel Sonuç ve Öneriler 37

ÖN SÖZ

Engellilik konusu günümüzde bir insan hakları meselesi olarak kabul edilmektedir.

Engellilerin haklarını insan hakları hukukunun ayrılmaz bir parçası olarak değerlendiren ve engellilerin toplumsal yaşamın tüm alanlarına ayrımcılığa uğramaksızın ve diğer bireylerle eşit katılımlarının sağlanmasını benimseyen yaklaşım, ulusal ve uluslararası politika ve uygulamalarımıza yön vermektedir.

Engellilerin talepleri ve hak temelli mücadeleleriyle “engelliliğin bir insan hakları meselesi olduğu” küresel anlamda kabul edilen bir yaklaşım haline gelmiştir. Artık engelliler kendileri hakkında başkaları tarafından karar verilen, koruma ve yardıma muhtaç bireyler olarak görülmek yerine kendi yaşamları üzerinde yetki ve karar sahibi hak öznesi özerk bireyler olarak kabul edilmiştir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin kabul edildiği 1948 yılından beri Birleşmiş Milletler himayesinde bütün insanlığın yararlanacağı medeni, kültürel, ekonomik, siyasi ve sosyal hakları tanımlayan bir dizi uluslararası sözleşme müzakere edilmiş ve üzerlerinde anlaşmaya varılmıştır. Bu sözleşmeler, engelliler de dâhil tüm insanların haklarının korunması ve teşvik edilmesindeki temel ilkeleri ve devletlerin yükümlülüklerini ortaya koymuştur. Engellilerin haklarının ise diğer bireylerin hakları ile birlikte bu Sözleşmeler ile doğal olarak garanti altına alındığı kabul edilse de, uygulamada diğer bireylerin sahip olduğu temel hak ve özgürlüklerden mahrum edildikleri küresel anlamda kabul edilmektedir.

Bu yaklaşım engellilerin tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını teşvik ve temin etmek ile insanlık onurlarına saygıyı güçlendirmek amacını taşıyan Engelli Haklarına İlişkin Sözleşmenin BM tarafından 2006 yılında kabul edilmesiyle resmîyet kazanmıştır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi'nin 26 Temmuz 2010 tarihli Yetmiş dördüncü Birleşiminde Oybirliğiyle kabul olunan “Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunmasına İlişkin (Onay) Yasası” Anayasanın 94'üncü maddesinin (1)'inci fıkrası gereğince Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından Resmi Gazete'de yayımlanmak suretiyle taraf olunmuştur. Ancak uygulamada sıkıntılar devam etmektedir.

Ülkemizde bulunan engellinin önündeki engelleri ortadan kaldıracak koşulları yaratacak, rehabilitasyon ve destek hizmetlerini geliştirecek, yeterli sosyal koruma sağlayacak, kapsayıcı politika ve program oluşturacak, var olan yasaları yürürlüğe koyacak bütün ilgili paydaşlara-hükümetlere, sivil toplum örgütlerine ve engelli insanların örgütlerine atılacak adımları önermek için hazırlanan bu raporun tüm vatandaşlarımıza hayırlı olmasını diliyorum.

Beni harekete geçiren ideal hepimizin sağlıklı, rahat ve onurlu bir yaşam sürdürebildiği bir ülkedir. Bu idealin gerçekleşmesiyle, engelli insanların da mutlu ve rahat bir hayat yaşayabileceği, kapsayıcı ve engellerin aşıldığı bir toplumun kurulmasını hep birlikte sağlayacağız.

Ersin TATAR

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
Cumhurbaşkanı

Geçtiğimiz 16 Mayıs 2024 günü, “Engelliler Haftası”nda, engelli bireylerimizin yaşadıkları zorluklara dikkat çekmek, toplumda farkındalık yaratmak, engelli bireylerimizin ve ailelerinin toplumdaki diğer bireylerle eşit yaşam koşullarına sahip olabilmeleri için yapılması gerekenleri ve alınması gereken önlemlerin ne olduğunu bizlere, ilgili kurum ve kuruluşlara gösterecek yol haritası için “1’inci Engelli Hakları Çalıştayı”nı yüksek oranda katılım ile hayata geçirdiğimiz, anımsanacaktır.

İşte bu Çalıştay sonucunda üretilen düşünce, öneri ve kararlarla ortaya çıkan “Engelli Hakları Çalıştayı Geniş Kapsamlı Rapor” kitapçığını sizlerle paylaşıyoruz.

İlk kez Çalıştay’da paylaştığımız ve KKTC Cumhurbaşkanlığı himayeleri ile BRT işbirliğinde gerçekleştirdiğimiz çok önemli iki kamu spotundan bahsetmemek, mümkün değildir. Kamu spotlarımızdan biri; özellikle engelli çocuklarımızın toplum içerisinde ötekileştirilmesi konusu idi. Bu dehşet verici önemli sorunu öğrendiğimde hem çok şaşırıp hem çok üzüldüm. Bir çocuğumuzun, sırf engelli olduğu için okulunda yalnızca kimi arkadaşları tarafından değil, ne acı ki bazı veliler tarafından da ötekileştirildiğini konu alan bir spottu. Bu, kabul edilebilir bir durum değildir. Konuya ilişkin sorunun öncelliğini burada gördük ve ilk spotumuzu da bu noktada odakladık. İkinci konu kamu spotumuz ise “erişebilirlik” sorununu gözler önüne seriyor. Örneğin, adaletin arandığı mahkemelerimizde asansörün olmaması, adalet arayan engelli vatandaşlarımızı çok daha fazla engellediği ve hareket alanlarını daralttığı gibi, engelli avukatlarımızı da ya mesleğini yapmaktan men ediyor ya da mesleğini icra etmeyi çok zor ve eziyetli bir hale itiyor.

Çalıştayda da altını çizdiğim bir diğer önemli konu ise yardıma muhtaç engelli bireylerin anne babaları vefat ettikten sonra, hayatlarını, asgari ücrete tamamlanan bir maaşla idame ettirmek zorunda kalmalarıydı. Bu durumdaki yardıma muhtaç bir engelli bireyimizin durumunu sağlık raporlarıyla belgeledikten sonra, hayatına devam edebilmesi için en az anne veya babasından birinin emeklilik maaşını alması, kaçınılmaz bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Yine çalıştayda altını çizdiğim bir başka önemli konu ise engelli olmasına karşın, çalışabilecek durumda olan engelli bireylerin ilgili yasanın öngördüğü oranda işe alımlarının uygulanıyor olması gerektiğidir.

Eylem plânından çıkan sonuçlara göre; engellilerimizle ilgili olarak ülkemizdeki yasal mevzuatın yeniden gözden geçirilmesi; erişebilirlik, sürdürülebilirlik, istihdamlar, yardımlar, kurumlar arası iş birliği, engellilerin ailede ve toplum içerisinde kabulü ve görünürlüğü gibi ana başlıklara dikkat çekilerek, ilgili kurumların üzerine düşen sorumlulukları ve yükümlülükleri büyük bir dikkat ve hassasiyetle ortaya konmuştur. Bilindiği gibi çalıştaylar, her hangi bir konudaki sorunları, boşlukları ve ihtiyaçları daha yakından görebilmemiz için bizlere acil bir eylem plânı ortaya koyarlar. Ancak, çok daha önemli olansa bu eylem plânının öngörülen zaman içerisinde hayata geçmesi ve uygulanır olmasıdır.

Bu gerçekten hareketle, bugüne değin hayata kattığımız; “1’inci Engelli Hakları Çalıştayı”, “1’inci Aile Çalıştayı”, “1’inci Çocuk Hakları Çalıştayı”, “1’inci Yaşlı Hakları Çalıştayı” olmak üzere, dört çalıştayımızın kaydetmiş olduğu her aşamasını yakından izliyor, değerlendiriyor ve taşımakta olduğumuz sorumlulukla, kamuoyu ile paylaşıyoruz.

Engelli Hakları Çalıştay konularımızla ilgili eylem plânlarımızın hayat bulmasında bizlere yardımcı olan, katkı sağlayan herkese ve özellikle Doç. Dr. Süheyla Üçışık Erbilen’e, Prof. Dr. Gökmen Dağlı’ya, Prof. Dr. Fahriye Altınay’a, Prof. Dr. Zehra Altınay’a, Ahmet Akdeniz’e ve Aydan Başkurt’a teşekkürü, bir borç bilirim.

Sibel TATAR

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
Cumhurbaşkanı Eşi

ENGELLİ
HAKLARI
ÇALIŞTAYI
Geniş Kapsamlı Rapor

ÖN SÖZ

Dünyada bir milyardan fazla insan herhangi bir tür engellilik ile yaşamakta olduğunu ve özellikle de bu insanların yaklaşık 200 milyonunun hayatlarını devam ettirme konusunda kayda değer zorluklar yaşadığı görülmektedir. Ülkemizde de yaklaşık 6,500 civarında engelli bireylerimiz mevcut olup, engelli aileleri ile birlikte bu rakam yaklaşık 25,000 civarında vatandaşımızı kapsamaktadır. Engelliliğin önümüzdeki yıllarda daha da büyük bir kaygı konusu haline geleceği çok açık ve nettir. Dünya nüfusu yaşlanırken, ülkemizin de bu paralelde nüfusun yaşlandığını söyleyebiliriz. Nüfusun yaşlanması ve yaşlı insanların engelli hale gelme riskinin daha yüksek olması ile birlikte diyabet, kalp ve damar hastalıkları, kanser ve akıl sağlığı bozuklukları gibi kronik sağlık sorunlarının da küresel olarak artış göstermesi engelliğin daha da artacağı yapılmış birçok bilimsel çalışmaların sonuçlarına göre ortaya net bir şekilde konulmaktadır. Engelli bireylerin, engelli olmayan bireylere göre daha az eğitim imkanları ile daha az ekonomik imkanlara sahip olduklarını açıkça söyleyebiliriz. Engelli bireylerimizin sürekli olarak karşılaştıkları sağlık, eğitim, istihdam, ulaşım ve bilgi edinme konusunda büyük sıkıntılar çektiklerini görmekteyiz. Dolayısıyla engellilerin kaliteli eğitim almalarını, saygın işler bulmalarını ve seslerinin duyulmasını ülkesel olarak sağlamak durumundayız. 1. Engelli Hakları Çalıştayı kapsamında hazırlanan bu stratejik planlama ve eylem planı engellerle yaşayan insanlarımızı güçlendirmemiz ve engellilerimizi toplumla iç içe, bütünleşik ve onların ekonomik faydalarından KKTC olarak yararlanmamız için tüm bariyerleri ortadan kaldırmamız gerekmektedir. Sonuç olarak, engelli insanların hayatlarını iyileştirmeye yönelik çağdaş politikalar ve programların ortaya konulması ve KKTC'nin engelli bireylerden faydalanması adına; engelleri ortadan kaldıracak koşullar yaratmak, rehabilitasyon ve destek hizmetlerini geliştirmek, devlet politikalarını oluşturmak, engellilerimizin sağlıklı, rahat ve onurlu bir yaşam sürdürebildiği kapsayıcı bir ülke haline gelmek amacıyla hazırlanan stratejik planlama raporu kapsamında oluşturulan eylem planının ilgili tüm kurumların işbirliği içerisinde yürütecekleri çalışmaları sonucunda hayata geçirilmesi amaçlanmaktadır.

I. YASAL MEVZUAT

Yasal Mevzuat kapsamında tartışılan konular:

1. Engelli hakları ile ilgili olarak KKTC’de yasal mevzuat neyi kapsamakta ve neyi ifade etmektedir? Engelli haklarıyla ilgili olarak ülkedeki yasal mevzuatın durumu nedir?
2. Engelli hakları ile ilgili olarak ülkemizde yasal mevzuatın yeterli olmayışından dolayı yaşanan problemler nelerdir?
3. Engelli hakları ile ilgili olarak yasal düzenlemelere yönelik paydaşlara düşen görevler nelerdir? Hangi paydaşlar hangi sorumluluk ve görevleri üstlenmelidir?
  - 3.1. Engelliler ile ilgili istatistik verilerin, tutulmasının zorunlu hale getirilmesi için yapılması gerekenler nelerdir?
  - 3.2. Engelli Hakları Yasası’nın oluşturulması ve tüzüklere dayandırılması için yapılması gerekenler nelerdir?
  - 3.3. Meclis’ten geçen Özel Eğitim Yasası’nın uygulanmasında karşılaşılan sorunlar nelerdir?
  - 3.4. Özel eğitimini tamamlayan engellinin, rehabilitasyon hizmetlerine devam edebilmesi için yasal mevzuatta yapılması gereken değişiklikler nelerdir?
  - 3.5. Eğitimde fırsat eşitliği ve kaynaştırma eğitimi konusunda ilgili Bakanlık neler yapmalıdır?
4. Engelli hakları ile ilgili olarak yasal düzenlemelerde yaşanan sorunlara ilişkin çözüm önerilerini içeren eylem planı nasıl olmalıdır?

1. Engelli hakları ile ilgili olarak yasal mevzuat denildiği zaman neyi kapsamakta ve neyi ifade ettiğinin ortaya konulması, engelli haklarıyla ilgili olarak yasal mevzuatın durumunun analiz edilmesi

- 1.1. Engelli maaşı alan ve eğitime devam eden engelli bireylerin ÇSGB, Sosyal Hizmetler Dairesi tarafından okula devamlılık durumları ile ilgili olarak MEB ile iletişim kurulması ve sürecin takip edilmesi.
- 1.2. 18 yaş sonrası eğitim ve rehabilitasyon süreci ile ilgili mutlaka bir yasa yapılması, yasa yapılırken ilgili kurumlarla koordinasyon içinde yapılmasına özen gösterilmesi.
- 1.3. MS hastalarının da engelli kapsamına alınması ve aynı haklardan yararlanması.
- 1.4. Engellilerin gerek özel sektörde gerekse kamuda istihdamının gerçekleştirilmesi. Kendi işini kurmak isteyen engellilerin desteklenmesi.
- 1.5. 18 yaş üstü engelliler ve ailelerinin toplumsal yaşama daha aktif katılabileceği bir yapının acilen oluşturulması.
- 1.6. Görme engellilerin, yaya kaldırımlarında sorun yaşamadan yürüebilmesi için trafik ile ilgili yasal düzenleme yapılması,
- 1.7. 18 yaşına gelen engellilerin askerlik yoklaması için asal şubeye çağrılmasının önüne geçilecek kolaylaştırıcı bir düzenlemenin yapılması.
- 1.8. Trafik ışıklarına sesli sistem konulması.
- 1.9. Tıbbi tanınması yapılmadığı için mağdur olan çocukların haklarına kavuşabilmesi için gerekli düzenlemenin yapılması.
- 1.10. Engellilerle ilgili her türlü işlemin tek bir çatı altında yürütülebileceği Başbakanlığa bağlı bir Engelli Dairesi’nin kurulması.

2. Engelli hakları ile ilgili olarak ülkemizde yasal durumun yetersizliğinden dolayı yaşanan problemlerin tespiti (erişilebilirlik, sürdürülebilirlik, istihdam, 18 yaş üzeri eğitimi, sosyal haklar)

- 2.1. Bütüncül bakış açısıyla hazırlanan bir yasa.
- 2.2. İstatistik verileri için ayrıntılı bilgilendirme yapılması.
- 2.3. İhmal ve istismara uğramış engelli çocukların ayrı bir yerde koruma altına alınması.
- 2.4. Bireyselleştirilmiş “Aile Eğitim Programı”nın düzenlenmesi.

3. Engelli hakları ile ilgili olarak yasal düzenlemelere yönelik paydaşlara düşen görevlerin neler olduğu, hangi paydaşların hangi sorumluluk ve görevleri üstlenmesi gerektiği, en üst düzeyde temsiliyet için “Başbakanlığa Bağlı Engelli Hizmetleri Dairesinin” Kurulması

- 3.1. İstihdam komitesinin oluşturulması.
- 3.2. En üst düzeyde temsiliyet için Başbakanlığa bağlı “dairenin kurulması”
- 3.3. Kurulacak olan daireye her yıl bütçe ayrılması.
- 3.4. Engelli Dairesinde çalışacak kişilerin mesleki yeterliliğe sahip olması.
- 3.5. Engelli Dairesinde ihtiyaçlara cevap verecek bir teşkilat yapısının oluşturulması.

4. Engelli hakları ile ilgili olarak yasal düzenlemelerde yaşanan sorunlara ilişkin çözüm önerileri ve bu konudaki eylem planının ne olduğu ve engellilerin sosyal hayatta ve kurumlarla ilişkilerini kolaylaştıracak bir sistemin nasıl olması gerektiği.

- 4.1. Engelli Hizmetleri Dairesi'nin kurulması.
- 4.2. Bakım ve rehabilitasyon merkezlerinin (Sağlık Bakanlığı'na bağlı) her ilçede açılması.
- 4.3. Engelli ailelerine yönelik danışmanlık hizmetlerinin verilmesi.
- 4.4. Engellilere yönelik veri tabanının oluşturulması.
- 4.5. İlgili kurumlara gerekli bütçelerin ayrılması.
- 4.6. Bilirkişilerin yer alacağı komitelerin kurulması.
- 4.7. Engelliler ile ilgili veriler kapsamında her kurumun kendi istatistiki bilgilerini tutması.

5. Engelli Hakları Yasası'nın oluşturulması ve tüzüklere dayandırılması için gerekli çalışmaların bitirilmesi;

- 5.1. Engelliler hakkında kapsayıcı bir yasanın olması.
- 5.2. Engelli bireylerin hastanelerde öncelikli olması ve randevu alabilmeleri için kolaylık sağlanması.
- 5.3. Sağlık Kurulu kriterlerinin güncellenmesi ve “sürekli” ve “süreksiz” engelli diye ikiye ayrılması ve raporlaştırılması.

6. Engelli maaşının yasal mevzuatta düzenlenmesi kapsamında;

- 6.1. Nakdi yardım alma konusunda yasal kriterin tekrar güncellenmesi ve 18 yaş itibari ile çalışabilecek engelli bireylerin devletten aldığı maaşın askıya alınması.
- 6.2. İhtiyacı olan engellilere, devletin sağlayacağı bir kurum bakımı/ev bakımı olması, ayrıca engelli bireyin engel derecesine göre nakdi yardım ve nakdi yardımın düzenlenmesinin de buna göre olması.
- 6.3. Ev ziyaretleri Sosyal Hizmetler Dairesi tarafından yapılıyor, ancak Sosyal Hizmetler bir şikayet geldiğinde gidebiliyor, bu durumu ortadan kaldırmak için her alanda izleme ve denetimin sağlanacağı bir sistemin kurulması.
- 6.4. Engelli ödeneğinin aile yerine, çocuğun devam ettiği kuruma verilmesi yönünde çalışmalar yapılması (Aileler çocuğun eğitimini ihmal edebilir).
- 6.5. Engellilerin İhtiyaç duydukları araç-gereç, özel beslenme giderlerinin karşılanması ve ihtiyaç duyulan hizmetin ayağa götürülmesi.

7. Cumhuriyet Meclisinden geçen Özel Eğitim Yasası'nın uygulanabilirliği ile ilgili durum kapsamında;

- 7.1. Uygulamada tüzük olmadığı için tüzüklerin yapılması.

8. Özel eğitim sürecini tamamlayan engellinin, diğer rehabilitasyon hizmetlerine devam etmesi amacıyla yasal mevzuatta yapılması gereken değişikliklerin yapılması;

- 8.1. Yasa ve tüzüklerin yapılması ve bunların rehabilitasyon, istihdam, aile desteği, ev desteği ve bakımının tümünü kapsayacak şekilde düzenlenmesi.

9. Eğitimde fırsat eşitliği ve kaynaştırma eğitiminin yasal koşulları ile ilgili olarak yasal mevzuatta yapılması gerekenler;

- 9.1. Sınıf öğretmeninin engelli öğrenciye destek verebilmesi için hizmetiçi eğitim alması, araç-gereç desteğinin sağlanması ve motivasyonunun yüksek tutulmasının sağlanması.
- 9.2. Hizmetiçi eğitim ve akademik eğitime özen gösterilmesi.
- 9.3. Sınıfta öğrenme merkezleri sağlanarak destek hizmetleri sağlanması ve öğretmenle birlikte çalışılması.
- 9.4. Engelli bireyin ikametgahına en yakın okula gidebilmesi, ihtiyacına ve düzeyine göre yerleştirilmesi, bunun için gerekli düzenlemelerin sağlanması.
- 9.5. Özel eğitim hizmetlerinin bilimsel bir şekilde uygulanması.
- 9.6. Okullardaki özel eğitim öğretmenlerinin sayısının artırılması (kaynak oda).
- 9.7. Özel Eğitim Danışmanlığı sisteminin kurulması.
- 9.8. Aile eğitiminin yaşamın her aşamasında gerçekleştirilmesi, ailenin yanısıra engelliye hizmet verecek bakıcı, şoför vb. engelli bireyle muhatap olacak kişilerin de eğitilmesi.
- 9.9. Engelliler ve aileleri için hak arama merkezlerinin kurulması ve haklara erişimin sağlanması.

9.10. Yaş kriterlerinin “Engelliler Yasası” hazırlanırken uluslararası kriterlere göre düzenlenmesi.

9.11. Acil durum ve afet eğitimlerinin düzenli olarak yapılması.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

1. Cumhuriyet Meclisinden geçen Özel Eğitim Yasası'nın uygulanabilirliği ile ilgili durum kapsamında;

1.1. Uygulamada tüzük olmadığı için tüzüklerin yapılması.

2. Özel eğitim sürecini tamamlayan engellinin, diğer rehabilitasyon hizmetlerine devam etmesi amacıyla yasal mevzuatta yapılması gereken değişikliklerin yapılması;

2.1. Yasa ve tüzüklerin yapılması ve bunların rehabilitasyon, istihdam, aile desteği, ev desteği ve bakımının tümünü kapsayacak şekilde düzenlenmesi.

3. Eğitimde fırsat eşitliği ve kaynaştırma eğitiminin yasal koşulları ile ilgili olarak yasal mevzuatta yapılması gerekenler;

3.1 Engelli bireyin ikametgahına en yakın okula gidebilmesi, ihtiyacına ve düzeyine göre yerleştirilmesi, bunun için gerekli düzenlemelerin sağlanması.

3.2. Yaş kriterlerinin “Engelliler Yasası” hazırlanırken uluslararası kriterlere göre düzenlenmesi.

II. ERİŞEBİLİRLİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Erişebilirlik ve Sürdürülebilirlik kapsamında tartışılan konular:

1. Engelli hakları kapsamında erişilebilirlik ve sürdürülebilirlik size göre neyi ifade eder?
2. Engelli hakları ile ilgili olarak ülkemizdeki erişilebilirlik ve sürdürülebilirlik kapsamında mevcut durumu nasıl değerlendirirsiniz? Yaşanan problemler nelerdir?
  - 2.1. Engelli bir bireyin devlet kurumuna erişimi var mıdır? Her engelli birey hayatını kolaylaştırıcı hizmetlerden yararlanabiliyor mu?
  - 2.2. Çağrı merkezi ve bilişim teknolojilerinin engelli bireyin hayatına katkısı var mıdır? Evet var ise nasıldır?
  - 2.3. Devlet kurumları ihale teknik şartnamelerine engelli bireylerle ilgili hangi koşulları koymalıdır?
  - 2.4. Erişilebilirlik ve sürdürülebilirlik konularında kurum ve kuruluşların yükümlülükleri neler olmalıdır?
3. Engelli hakları ile ilgili olarak erişilebilirlik ve sürdürülebilirlik alanındaki paydaşlara düşen görevler nelerdir? Hangi paydaşlar hangi sorumluluk ve görevleri üstlenmelidir?
4. Engelli hakları ile ilgili olarak erişilebilirlik ve sürdürülebilirlikte yaşanan sorunlara ilişkin çözüm önerileri ve gelecek vizyonu nasıl olmalıdır?

1. Engelli hakları kapsamında erişilebilirlik ve sürdürülebilirlik neyi ifade etmektedir?

- 1.1. Ulaşım imkânlarının artırılması, bunların erişilebilir olması, özellikle hastanelere ulaşımında problem yaşanmaması, fiziki imkanların yetersizliği, asansörlerin olmamasına çözüm bulunması.
- 1.2. Engelli bir bireyin toplumdaki diğer bireylerden farklı tutulmaması, herkesle eşit haklara ve imkanlara sahip olmasının sağlanması, bir mekânda herhangi bir özel gereksinimli bireyin de herkesle aynı imkanlarla erişebilirliğinin sağlanması.
- 1.3.Engelli bireylerin her türlü kamusal alanda erişebilir ve sürdürülebilir kapsayıcı olmasının sağlanması.
- 1.4. Bina inşaatlarında izinler verilirken engelli asansörlerinin tüm kamu ve özel alanlarında olmasına özen gösterilmesi, mevcut binalara ise dışarıdan engelli platformlarının yapılması.
- 1.5.İşitme engelli bireylerin sözel olarak kendisini ifade edebileceği bir ortam sağlanması.
- 1.6.Kaldırımların engelli bireylere göre tasarlanması, rampaların düzenlenmesi, karayolları ile belediyelerin ortak çalışması sonucunda belirli bir standart getirilmesi.
- 1.7. E- devlette düzenlemelerin yapılması (görme ve duyma engeli olan engelli bireylerinde kullanabileceği şekilde düzenlenmesi).
- 1.8. Sosyal yaşam alanlarına engelli bireylerin güvenli bir şekilde ulaşmasının sağlanması.
- 1.9. Sağlık kurumlarına erişim, eczane, market alışverişi gibi işler konusunda Sosyal Hizmetler Dairesi ve yerel yönetimler iş birliği ile engellilere destek sağlanması.

2. Engelli hakları ile ilgili olarak ülkemizdeki erişilebilirlik ve sürdürülebilirlik kapsamında mevcut durum ve yaşanan problemlerin neler olduğu konusunda;

- 2.1. İlaç alımlarının erişilebilir ve sürdürülebilir olması.
- 2.2. Mimari açıdan Fesil 96/madde 19'un ışığında erişimin nasıl olması gerektiğine dair kılavuzun hayata geçirilmesi.
- 2.3. Mimarlar, teknik birimlere ve mühendisler için ayrı bir eğitim verilmesi.
- 2.4. Engelli bireylerin eğitime erişebilir olması için farklı uzmanlık alanları ile desteklenmesi.

3. Engelli bir bireyin devlet kurumuna erişimi ve her engelli bireyin hayatını kolaylaştıracak hizmetlerden yararlanabilmesi kapsamında;

- 3.1. Dijital erişim olması için kolaylaştırıcı hizmetin ihalelerine çıkılması.
- 3.2. Kurul raporları ulaşımının erişilebilir ve sürdürülebilir olması.
- 3.3. Acil durumda çevrilen (112 vb.) hatlar ile kamu ve özel sektöre ait çağrı merkezlerinin (call center) engelli bireylerin özelliklerine bağlı düzenlenmesi, gelişen teknoloji imkanlarından destek alınması, görme ve işitme engelliler için de hizmet sağlanması.

4. Devlet kurumları ihale komisyonlarının hazırladığı teknik şartnamelere “erişilebilirlik” şartının eklenmesi kapsamında;

- 4.1. Uluslararası standartlarda revize edilmesi, fiziki anlamda kontroller yapılarak rapor verilmesi, uygun teknik şartnamelerde engelli standartlarına uyma zorunluluğunun, dikkate alınma zorunluluğu maddesinin eklenmesi.
- 4.2. Farklı engelle sahip bireyler düşünülerek, uzman teknik kişiler tarafından hazırlanacak standartların uygulanması.
- 4.3. Tüm ülkede uygulanabilecek standartlar oluşturulup engellerin en aza indirilmesi, zemin kat üzeri tüm binalarda bir sonraki kata ulaşımın kolaylıkla sağlanması, sesli ve görsel uyum sağlanması, kabartmalı görme engellilerin anlayacağı alfabeler ile tabelalar kullanılması, kamuya ait yerlere engelli tuvaletleri konulması.
- 4.4. Teknolojiyi kullanmak isteyen her bireyin teknolojik araçlara ve internete erişiminin kolaylaştırılması.

5. Toplu taşımacılık, ulaşım ve teşvik (ek muafiyet), Ulaştırma Bakanlığı’nda “T” izinlerinin nasıl olması kapsamında;

- 5.1. Tüm toplu taşıma araçlarının erişilebilir ve sürdürülebilir olması, engelli bir vatandaşın gerek tekerlekli sandalye gerekse başka gereci ile taşıtlara binebilmesinin sağlanması.
- 5.2. Belirli saatlerde otobüs vasıtasıyla ulaşım sağlanan hastanelere yönelik plan ve programların yapılması, okullara da aynı şekilde plan ve program çerçevesinde servislerin olduğu hususunun bilgilendirmesinin yapılması.
- 5.3. Engelli bireylerin eğitim ihtiyacı ve temel ihtiyaçlarının giderilmesi için onlara toplu taşımacılık getirilmesi, tüm toplu taşımacılıkların engelli dostu olması ve erişilebilir olması.
- 5.4. Toplu taşımacılık yapılırken engelli bireylerin özelliklerine göre düzenlenmesi, tekerlekli sandalyeye uygun araçların temin edilmesi.
- 5.5. Uçak ve gemi gibi ulaşım araçlarında %20 veya %50 gibi indirim sağlanması, engelli bireyle birlikte refakatçilik yapanlara da aynı şekilde ücretsiz veya indirimli olması, toplu taşımanın da ayrıca ücretsiz olması.

6. Engelli hakları ile ilgili olarak erişilebilirlik ve sürdürülebilirlik alanındaki paydaşlara düşen görev ve sorumluluklar

- 6.6.1. Devlet kurum ve kuruluşlarından sivil toplum örgütlerine kadar toplumdaki herkes engellileri topluma kazandırmak için sorumludur. Özellikle ana sınıfı ve ilkokul öğretmenlerinin farklı bireylerle bir arada olmanın önemini, farklılıkların varlığını öğrencilerine öğretmesi konusunda sorumluluk alması, bu konunun da eğitim müfredatına sosyal uyum ve katılım olarak eklenmesi.
- 6.2. Bütün engelli derneklerinin kendi aralarında iş birliği/ iletişim halinde olması.
- 6.3. Turizm Bakanlığı’nın ülkedeki otellerle ilgili engelli bireylere yönelik bilinçlendirme ve uygunluk yönünden gerekli denetimleri yapması.
- 6.4. MEB’in kadro genişletme ve okul arttırımı ile daha çok engelliye iyi bir eğitim ortamı sunması.

6.5. Kurum ve kuruluşların mevzuatlarının, küçük mekânlardan şehirlere kadar tüm engelli bireylerin erişilebilirliğini ve sürdürdürebildiğini sağlayabilmeleri için gerekli altyapı ve yasal düzenlemelerini güncellemelerinin hayata geçirilmesi.

6.6. Yerel yönetimlerin erişilebilirlik kapsamında çevre (yol, rampa, kaldırım vb.) düzenlemelerini yapması.

6.7. BM Engelli Hakları Sözleşmesi'nin 9 maddesinde bahsedilen erişilebilirlik ile ilgili gereklerin yerine getirilmesi.

7. Engelli hakları ile ilgili olarak erişilebilirlik ve sürdürülebilirlikte yaşanan sorunlara ilişkin çözüm önerilerinin neler olduğu ve gelecek vizyonunun nasıl olması gerektiği;

7.1. Sorunlar toplumun tümünü ilgilendirdiğinden tüm toplumda bilinç yükseltme çalışmalarının yapılması.

7.2. Engelli dernekleri tarafından halkın bilinçlenmesi yönünde gerekli bilgilendirilmelerin yapılması (Eğitim, Mimarlar Odası, Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Kuruluşları)

7.3. Farkındalık arttırılmalı, teknoloji kullanılmalı, gelişmiş ülkelerde uygulanan standartlar dikkate alınıp ülkemizde de uygulanabilmesi için standartlar hazırlanması ve uygulanması.

7.4. Yeni binaların tasarımından itibaren engelli dostu binalar yaratılması. Ulaşımında engellilerin daha aktif olabilecekleri çözüm önerileri getirilmeli ve kaldırımlar, duraklar engellilerin de kolay ulaşabilir olmalarını sağlayacak durumda düzenlenmeli. Her eski ve mevcut kamu binasının engelli dostu bina olabilmesi için sertifika zorunluluğu getirilmesi ve eksiklerinin giderilmesi. Engelli istihdamların artırılması, zorunlu eğitim ve entegrasyon programının oluşturulması.

7.5. Sivil Toplum Kuruluşlarının bu konuda ilgili olan kurumlarla birlikte çalışması.

7.6. Erişilebilirlik ve sürdürülebilirlik, toplu taşıma araçlarının engelli dostu olacak şekilde modernizasyonu, kaldırımların ve kavşakların engelli dostu olacak şekilde yeni tasarım esaslarına göre tasarlanması, sinyalli yaya geçitlerinin yaya uyarımalı şekilde modernize edilmesi, durak ve terminallerin engelli dostu olacak şekilde düzenlenmesi, toplu taşıma hatlarına ait güzergâhların ve saat bilgilerinin paylaşılacağı engelli dostu dijital web tabanlı uygulamaların geliştirilmesi.

7.7. Devletin yapacağı yasa ile bütün engelli bireyleri takip altına alma, aile eğitimi, çocuk eğitimi, toplum eğitimi (engelli ve engelsiz ailelere). Alt yapı, ulaşım, teknolojik ulaşım, kaynaştırma, denetim, 18 yaş üstü eğitim, engelli merkezleri ile yerel yönetimlerin üzerlerine düşen görevleri samimi bir şekilde yerine getirmesi.

7.8. Engellilik alanında hizmet veren bütün sivil toplum örgütlerinin tek çatı altında toplanıp daha güçlü olmasının sağlanması.

7.9. Engelli bireylere devlet tarafından ödenen maaşların gözden geçirilmesi, devlet bünyesindeki özel eğitim okullarının sayısının artırılması, ulaşım araçlarının uyarlanması, ekonomik yetersizliği olan ailenin elverişli bir konutta oturmasının sağlanması, çocuk parklarının engelli bireylere yönelik eksiklerinin giderilmesi, tıbbi ve psikolojik destek sağlanması, tüm eğitim kurumlarındaki personel ve öğrencilerin bir plan çerçevesinde bilinçlendirilmesi.

7.10. Engelli hakları alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının güçlendirilmesi ve lobi faaliyetleri yapılması devletin ve yerel yönetimlerin engelli dostu politikalar ile yasal yükümlülüklerini yerine getirmesi için bütçe ayrılması, mimarlar odasının kitapçığının rehberliğinde yapılacak yeni yapıların planlanma aşamasında asgari kurallar konulması, kurumsal toplu taşıma mevzuatının geliştirilmesi, BM engelli hakları sözleşmesine uygun olarak düzenlenmesi.

8. Ulaşım imkanının artırılması, bunların erişilebilir olması, özellikle hastanelere ulaşımında problem yaşanmaması, fiziki yetersizliğin giderilmesi, asansörlerin olmamasına çözüm bulunması.

9. Engelli bireyin toplumdaki diğer bireylerden farklı tutulmaması, herkesle eşit haklara ve imkanlarla sahip olmasının sağlanması, tüm mekânlara herkesle aynı imkanlarla erişebilirliğinin sağlanması.

10. Yeni yapılacak tüm binalara engelli asansörlerinin inşa edilmesi, mevcut binalara dışarıdan engelli platformların yapılması.

11. İşitme engelli bireylerin sözel olarak kendisini ifade edebileceği bir ortam sağlanması.

12. E-devlet sisteminde düzenlemeler yapılarak görme ve duyma vb engelli bireylerinde kolaylıkla kullanımına açık hale gelmesi.

13. Sağlık kuruluşlarına erişmekte ve market işlerini kendi başına yapmakta zorlanan engellilerin bu tür ihtiyaçlarının sosyal hizmetler ve belediye iş birliği ile desteklenmesi.

14. İlaç alımlarının erişebilir ve sürdürülebilir olması.

15. Mimari açıdan Fasılların 96/19'a uygun olarak gereken kılavuzun hayata geçirilmesi, inşaat alanında faaliyet gösteren mimar, mühendis ve teknik ekibe özel bir eğitim verilmesi ve yeni binalar tasarlanırken engelli dostu binalar yaratılmasına özen gösterilmesi (KTMMOB iş birliği ile)

16. Engelli bireyler için yaşam evinin bir an önce hayata geçirilmesi ve ivedilikle bu konu ile ilgili bir kurul kurulması, binanın faaliyete geçirilmesi ve kalacak olan engelliler için onay verilmesi.

17. Engelli bireylerinin eğitim imkanlarına erişebilmesi için farklı uzmanlık alanları ile desteklenmesi.

18. Devlet kurumları ihale komisyonlarının teknik şartnamelerine erişilebilirlik şartının eklenmesi kapsamında;

18.1. Uluslararası standartlara uygun olarak revize edilmesi, teknik şartnamelerin düzenlenmesi.

18.2. Tüm engeller düşünülerek uzman teknik kişiler tarafından hazırlanacak standartların uygulanması.

18.3. Tüm ülkede uygulanabilecek standartlar oluşturulup engeller en aza indirilmeli, tüm binalarda ulaşım sağlanmalı, sesli ve görsel uyum sağlanması, kabartmalı okuma / engellilerin anlayacağı alfabeler ile tabelalar kullanılması, devlet kurumlarına engelli tuvaletleri konulması.

18.4. Basit ve kolay yollarla engelli her bireyin ulaşımının kolaylaştırılması.

19. Toplu taşıma, ulaşım ve teşvik (ek muafiyet), Ulaştırma Bakanlığı tarafından verilen ticari araç ("T") izinlerinin nasıl olması kapsamında;

19.1. Tüm toplu araçların erişilebilir ve sürdürülebilir olması, toplu taşıma aracının yer ile aynı seviyede olması ve engelli bir vatandaşın kolayca otobüse binebilmesinin sağlanması.

19.2. Okul ve hastane otobüsleri için tarifeli seferlerin oluşturulması.

19.3. Engelli bireylerin eğitim ve diğer temel ihtiyaçlarının giderilmesi için engelli dostu ulaşım araçlarının trafiğe çıkartılması.

19.4. Toplu taşıma araçlarının engelli bireylerin engel durumlarına göre düzenlenmiş ücretsiz seyahat edebilecekleri araçların olması.

19.5. Uçak ve gemi gibi araçların bilet ücretlerinde engelli birey ve refakatçisine belli oranlarda (% 20 veya % 50) indirim sağlanması.

20. Devlet kurum ve kuruluşlarından sivil toplum örgütlerine kadar toplumdaki herkesin engellileri toplum kazandırmak için sorumluluk almaları bu kapsamda ilkokuldan itibaren çocuklara farklı bireylerle bir arada olmanın önemi ve engellinin varlığı öğretilmeli.

21. Ortopedik ve işitme engelli ile diğer engelli dernekleri ile iş birliği/ birbiriyle iletişim halinde hareket edilmeli.

22. Turizm Bakanlığı otelleri engelli bireylere yönelik altyapı oluşturmaları için bilinçlendirilmeli ve bunun denetimlerle kontrol edilmesi.

23. MEB'liğinin kadro genişletme ve okul arttırımı ile daha çok engelli bireye daha iyi şartlarda bir eğitim fırsatı sunması.

24. Kurum kuruluşların ve yerel yönetimin, şehiriçi ve mekanlara kadar tüm engellilerin erişebilirliğini ve sürdürdürebildiğini sağlamak için gerekli altyapı ve yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesi.

25. BM Engelli Hakları Sözleşmesi'nin 9. maddesi erişilebilirlik ile ilgili hem fiziksel hem de bilgi ve iletişim araçları konusunda yapılan çalışma kapsamında sözleşmenin gereklerinin yerine getirilmesi.

26. Devletin ilgili kurumları ile dernekler tarafından halktan beklentilerin neler olduğu yönünde toplumun bilgilendirilmesi.

27. Farkındalık arttırılmalı, teknoloji kullanılmalı, gelişmiş ülkelerde uygulanan standartlar dikkate alınıp ülkemizde uygulamak için standart uygulamalı.

28. Ulaşımında engellilerin daha aktif olacakları çözüm önerileri geliştirilmeli ve kaldırımlar duraklar engellilerin de kolay ulaşabilir olmalarını sağlamalıdır. Eski ve yeni tüm kamu binalarının engelli dostu bina olabilmesi için sertifika zorunluluğu getirilmeli ve eksikleri giderilmeli.

29. Engelli istihdamların artırılmasına yönelik zorunlu eğitim ve entegrasyon programı oluşturulmalı.

30. Sivil Toplum örgütlerinin de bu kurumlarla birlikte çalışması.

31. Toplu taşıma araçlarının engelli dostu olacak şekilde dizayn edilmesi ve kavşakların engelli dostu olacak şekilde yeni tasarım esaslarına göre tasarlanması, sinyalli yaya geçitlerinin yayayı uyarmalı şekilde modernize edilmesi, durak ve terminallerin engelli dostu olacak şekilde düzenlenmesi, toplu taşıma hatlarına ait güzergahların ve saat bilgilerinin paylaşılacağı engelli dostu dijital web tabanlı uygulamaların geliştirilmesi.

32. Devletin yapacağı kapsayıcı Engelli Yasası ile bütün engelli bireyleri takip altına alma, aile eğitimi, çocuk eğitimi, toplum eğitimi gibi eğitim programları düzenleme (engelli sahibi olan ve olmayan ailelere).

33. Engelli bireylerin üye olduğu bütün sivil toplum örgütlerinin tek çatı altında toplanarak daha güçlü hareket etmelerinin sağlanması.

34. Engelli maaşlarının günün koşullarına göre gözden geçirilmesi, ekonomik yetersizliği olan ailenin desteklenerek elverişli bir konutta oturmasının sağlanması.

35. Engelli hakları alanında faaliyet gösteren sivil toplumun güçlendirilmesi ve lobi faaliyetleri yapılması devletin ve yerel yönetimlerin engelli dostu politikaları veya yasal yükümlülükleri yerine getirmesi için bütçe ayırması, mimarlar odasının hazırlayacağı kitap rehberliğinde yapılacak yeni yapıların planlanması ve asgari kurallar konulması, kurumsal toplu taşımacılığın geliştirilmesi ve bu alandaki mevzuatın geliştirilmesi ve tüm bunların BM engelli hakları sözleşmesine uygun olarak düzenlenmesi.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Engelli Hakları Çalıştay Raporu, erişilebilirlik ve sürdürülebilirlik konularında ülkemizde yaşanan sorunlar ve çözüm önerilerine kapsamlı bir yaklaşımla, toplu taşıma araçlarının erişilebilir hale getirilmesinden bina tasarımlarına, eğitim olanaklarından dijital hizmetlere kadar geniş bir yelpazede sorunlar ele alınmıştır. Erişilebilirlik konusundaki mimari eksiklikler, engelli

bireylerin temel haklarına erişimlerini zorlaştırırken, bu alanlarda uluslararası standartların hayata geçirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca engelli bireylerin eğitime erişimini artırmak için uzmanlık desteği sağlanması ve dijital hizmetlerin işitme ve görme engellilere uygun hale getirilmesi gibi öneriler dikkat çekmektedir. Bu kapsamda sürdürülebilirlik, yalnızca fiziksel düzenlemeleri değil, aynı zamanda zihinsel dönüşümü ve farkındalık yaratmayı da içermektedir. Raporda, toplumda bilinç yükseltme çalışmalarının önemine ve engellilerin haklarına yönelik eğitim programlarının müfredata dahil edilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Bunun yanında, engelli bireylerin istihdam olanaklarının artırılması ve devlet politikalarının bu alanda güçlendirilmesi önerilmiştir. Bu değerlendirme, sadece çözüm odaklı yaklaşımları değil, aynı zamanda engellilerin topluma tam entegrasyonunu sağlayacak kapsamlı ve sürdürülebilir bir vizyonu da ortaya koymaktadır.

III. İSTİHDAM/YARDIMLAR/KURUMLARARASI İŞBİRLİĞİ

Engelli Hakları Kapsamında İstihdam, Yardımlar ve Kurumlararası İş birliği ile İlgili Tartışılan Konular:

1. Engelli hakları kapsamında istihdam / yardımlar / kurumlararası iş birliği nasıl tanımlanır, ne ifade eder?
2. Engelli hakları ile ilgili olarak ülkemizde istihdam /yardımlar/ kurumlararası iş birliği ile ilgili mevcut durum nasıldır? Yaşanan problemler nelerdir?
  - 2.1. Engelli statüsü alabilmek için rapor alınma prosedürü, süreci nedir? Nasıl olmalıdır?
  - 2.2. Engellilerin nakdi yardım kriterleri nelerdir ve amaca uygun mudur?
  - 2.3. Ülkemizde engellilere verilen nakdi yardımlar yeterli midir? Bununla ilgili nasıl düzenleme yapılmalıdır?
  - 2.4. Engelli çocuğa sahip ve herhangi bir işte çalışmayan annelere yardım ve teşvik nasıl, hangi şartlarda yapılabilir?
  - 2.5. Anne babasını kaybeden ve/veya bakacak kimsesi olmayan engellilerin durumu ile ilgili ülkede bir politika var mıdır? Nasıl bir yöntem izlenmelidir?
  - 2.6. Yasal mevzuatta anne babasını kaybeden ve/veya bakacak kimsesi olmayan engellilere tanınan haklar nelerdir? Yeterli midir? Nasıl düzenlenmelidir?
  - 2.7. Doğuştan engellilik tanı raporlarının tanımlanması nasıl olmalıdır? Verilecek engelli raporunun temelinde neler olmalıdır? Engelli yaşam sürecinin devam edilmesi için raporda neler dikkate alınmalıdır?
  - 2.8. Anne babasını kaybeden ve/veya bakacak kimsesi olmayan, bakıma muhtaç olan engelli bireyin bakımını sağlayabilmesi için anne ve babasından almakta olduğu yetimlik ödeneği ile ilgili mevzuat nedir?
  - 2.9. Bakıcı tutmak zorunda kalan engellilerin bakımını üstlenen kişilerin, sosyal güvenlik yatırımlarını kim karşılamaktadır? Devletin bu konuda bir düzenlemesi var mıdır?
  - 2.10. Ülkede engellilere yönelik istihdamı geliştirecek politikalar nasıl olmalıdır?
3. Engelli hakları ile ilgili olarak istihdam/ yardımlar/ kurumlararası iş birliği alanlarındaki paydaşlara düşen görevler nelerdir?
4. Engelli hakları ile ilgili olarak istihdam/ yardımlar/ kurumlararası iş birliğinde yaşanan sorunlara getirilecek olan çözüm önerileri ve gelecek vizyonu nasıl olmalıdır?

1. Engelli hakları kapsamında istihdam / yardımlar / kurumlararası iş birliğinin tanımı ve yeni ifade ettiğinin belirlenmesi,

1.1.Engelli haklarının ve eşit koşulların her bireye tanınması.

2. Engelli hakları ile ilgili olarak ülkemizde istihdam /yardımlar/ kurumlararası iş birliği ile ilgili mevcut durumun nasıl olduğu yaşanan problemlerin neler olduğunun belirlenmesi,

2.1. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Dairesi'nden nakdi yardım alan engelli bireyler istihdam edilmiş çok sayıda kişi olup bu kişilerin, hangi kritere göre alındığının şeffaf biçimde bilinmesi ve ortak bir havuzda birleştirilmesi.

2.2. Engelli bireylerin tespit edilmesinden itibaren ilgili kurumların takibe alması.

2.3. Engelli bireylerin tespit edilmesinden itibaren ilgili kurumlarca takibe alınmalı ve bu takip koordinasyon doğumdan başlamalı, engellilerin süreçte ihtiyaçları farklı olmakla birlikte devlet buna göre düzenleme yapmalı, yaş dilimleri göz önünde bulundurulmalı, gelişim dönem özellikleri baz alınmalı, bu alanda finansal destek, rehabilitasyon sağlanmalı, ev destek programları yapılmalı, barınma olanakları geliştirilmeli, üç bakanlık (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı), sivil toplum ve devlet iş birliği olmalı, önleyici ve koruyucu hizmetler sunulmalı.

2.4. MS hastaları için düzenlemeler yapılmalı, hastalığın seyrine ve ortaya çıkan semptomların çeşidine göre ilgili kurumlarca düzenlemelerin yapılması.

2.5. Engellilik statüsü alabilmek için rapor alınma prosedürü, süreci ve engellilerin istihdamı kapsamında;

2.5.1. Trafik kazalarında bir sakatlık hali söz konusu ise o kişinin engelli oranının belirlenmesi için Kurul Raporu gerekmektedir. Tazminat miktarı belirlenmek için raporun daha kısa sürede çıkmasını sağlamak, dairelerdeki prosedür süresinin kısaltılması kolaylaştırması gerekmektedir.

2.5.2. Kazaya bağlı engellilik durumunda kurul sürecinin uzun sürmesi en büyük sorunlardandır. Süreç 7 ay kadar sürebilmektedir. Bu süreç kurumlar iş birliği ile daha hızlı ilerlemelidir. Bu işlemler tek bir noktadan tek bir daireden ilerlemelidir.

2.6. Engellilerin maaş ve yardım alma kriterleri kapsamında;

2.6.1. Bakıma muhtaç olan engelli ile bakıma muhtaç olmayan engellinin maaşı aynı olmamalı, gerekliyse gelişmiş ülkelerdeki gibi bakıcı tutulup ücreti devlet tarafından ödenmeli.

2.6.2. Yardımlar asgari ücretin üzerinde olmalı, özel sektördeki bireylerin nakdi yardımını % 30 yerine bu rakam % 100 olmalı.

2.6.3. Başka bir işte çalışmaması koşulu ile bakıcı olarak anneye nakdi yardım verilebilmesi.

2.7. Ülkemizde engellilere verilen nakdi yardımların yeterliliği konusunda yapılacak düzenleme kapsamında;

2.7.1. Engellileri koruma yasası gereği yardımlar verilirken bireyler kontrol edilmeli, haksızlıklar engellenmeli, yasada düzenleme yapılarak, en az asgari ücret baz alınmalı.

2.7.2. Bazı durumlarda nakdi yardım çocukların ihtiyacına göre kullanılmıyor. Haftanın her günü özel eğitim alması gereken çocuklar çeşitli sebeplerden bir gün alabiliyor. Gerekirse ilgili kurum tarafından okullar aranmalı, öğrencinin gelip gelmediği kontrol edilmeli, verilen nakdi yardımların nerelerden kullanıldığı denetlenmeli.

2.7.3. Yapılacak nakdi yardımlar asgari ücrete endeksli değil eşel mobile göre verilmeli, 4 ayda bir maaşlara yansıtılmalı, rakamlar günün şartlarına göre iyileştirmeli.

2.8. Engelli çocuğa sahip ve herhangi bir işte çalışmayan annelere destek verilmesi, ebeveynlerin güçlendirilmesi;

2.8.1. Ebeveynlerin eğitilmesi, denetimlerin belli kurallar dahilinde oluşturulması, anne ve babaların tamamının engellilik ve ruh sağlığı konusunda eğitimler almaları, her türlü istismardan korumaları için ailelerin bilinçlendirilmesi tüm bu çalışmalarını yürütecek bir Engelli Hizmetleri Dairesi'nin kurulması ve dairenin bu konuda rehberlik oluşturması ve çocukların istismarının önlenmesi için sürekli denetimler yapılması.

2.8.2. Okul öncesi dönemde çocukların akranları ile birlikte olabilmesi ve eğitim alabilmesi için bakıcılardan, uzmanlardan, yardımcı öğretmenlerden ek yardım alınmalı, finansmanının da devlet tarafından sağlanmalı.

2.8.3. Anne çocuğa baktığı için maaş bağlanmıyor, annenin en azından sigortasının yatırılması.

2.8.4. Anneler psikolojik destek almalı, (Çocuğunun durumunu kabullenmesi konusunda özellikle, çok yıpranıyorlar), Eğitim Bakanlığı tarafından okullarda farkındalık eğitimi verilmeli, duyarlılıklar artırılmalı.

2.8.5. Anneye home-office olarak kullanabilecekleri imkanlar sunulmalı, anneler evden çalışabilmeli, üniversitelerin iş birliği ile kısa sertifika programlarından geçirilmeli, yasal düzenlemeler yapılmalı, anneye verilen nakdi yardımlar kesilmemeli.

2.8.6. Anne babasını kaybeden ve/veya bakacak kimsesi olmayan engellilerin durumu ile ilgili politikalar geliştirilmesi ile izlenecek yöntemler kapsamında;

2.8.6.1. Politika olmadığı için nasıl bir yol izleneceği konusunda çalışmalar yapılması.

2.8.6.2. Mümkün olduğunca engellinin alışmış olduğu yaşantı ve ortamda yaşamına devam etmeli, imkanlar bu doğrultuda sağlanmalı, bakıcı desteği verilmeli.

2.8.6.3. Yıllardır yapılan engelsiz yaşam evi projesinin bir an önce sonuçlandırılması, ilk etapta kimsesiz engellilerin alınmasının sağlanması, bu merkeze yaşam boyu hizmet bölümü açılması.

2.8.7. Doğuştan engellilik tanı raporlarının tanımlanması nasıl olmalı, verilecek engelli raporunun temelinde neler olmalı, engelli yaşam sürecinin devam edilmesi için raporda neler dikkate alınması kapsamında;

2.8.7.1. Çalışmalarda izleme yapılmalı. Üç Bakanlık (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı) iş birliği içinde olmalı izleme ve denetimler daha sık sağlanmalıdır. Mevcut durum analizi yapılmalıdır. Buna yönelik bir vizyon oluşturulmalıdır. Bu konuda Başbakanlık bünyesinde kurulacak dairenin izleme ve denetleme birimi olmalıdır.

2.8.7.2. Sağlık Bakanlığı'nın, engel tipine ve derecesine göre engelleri ayrıştırması ve yapılacak yardımların bu tanılara göre yapılması.

2.8.7.3. Tanılamalarda yetersizlik var daha spesifik şekilde tanımlanmalı.

2.8.7.4. Tanılar çok önemlidir. Bazı engel gruplarında ömür boyu ifadesi yoktur. Bunun yazılması gerekir. Tanılardaki kişiler tekrar tekrar kurula girmemelidir. Engel durumu düzelmeyecekse bu engelliye tekrardan kurula grime durumu yaratılmamalı.

2.8.8. Anne babasını kaybeden ve/veya bakacak kimsesi olmayan, bakıma muhtaç olan engelli bireyin bakımını sağlayabilmesi için anne ve babasından almakta olduğu yetimlik maaşlarının mevzuat durumu nedir, yetimlik mevzuatı yeterli midir, yetimlik ile ilgili mevzuat nasıl düzeltilmelidir?

2.8.8.1. Yetimlik konusunda mevzuat yeterli değildir. Yasa altında gerekli şartları taşırsa bu maaş alabilir şeklinde sağlanması.

2.8.8.2. Anne baba öldükten sonra kalan çocuğun hayatını insani şartlarda sürdürebilmesi için asgari bir gelire ihtiyaç vardır. Anne ya da babanın, hangisinin maaşı yüksekse onu alması için yasal bir düzenleme yapılmalıdır. İki engelli birey evlenebilir ve çocukları olabilir. Bu çocukların eğitim ve bakım hakları da kanun tarafından düzenlenmeli.

2.8.8.3. Barınma sorunu kapsamında devletin yapacağı sosyal konut meselelerinde devlet engellilere öncülük vermeli, bu bireylere öncelik verilerek engellilerin durumlarına uygun yapılar onlara sağlanmalıdır. Bunun dışında onlara ek yardımlar sağlanmalı; elektrik yardımı, su yardımı gibi.

2.8.8.4. Engelli haklarını içerecek kapsamlı tek bir yasanın yapılması gerekir. Bu yasa ile engellilerin başta sağlık, bakım ve eğitim hakları da gündeme getirilmelidir.

2.9. Bakıcı tutmak zorunda kalan engellilerin bakımını üstlenen kişilerin sosyal güvenlik yatırımlarının karşılanması;

2.9.1. Engelli aylığı alan ve bakıma muhtaç olan birinin bakımını üstlenen kişiye de maaş bağlanmalı. Gerekli olduğu durumlarda bu ödeneğin 1.5 katı ödenmesi.

2.9.2. Asgari ücretin 2.5 katı üstünde geliri olan engelliye ek yardım edilmemesi bu yönde yasaların güncellenmesi ve yeniden düzenlenmesi.

3. Engelli hakları ile ilgili olarak istihdam/ yardımlar/ kurumlararası iş birliği alanlarındaki paydaşlara düşen görevlerin neler olduğu ve hangi paydaşların hangi sorumluluk ve görevleri üstlenmesi gerektiğinin belirlenmesi

3.1. Engelli bireylerin ulaşabileceği biçimde işletmelerin erişilebilirliğinin sağlanması.

3.2. Vakıflar idaresi sadece engelliler için destek sağlıyor. Dolayısıyla ülkede bunun gibi engellilikle ilgili olarak tüm kurum kuruluşların farkındalığının artırılması gerekir. Bu konuda sivil toplum örgütleri farkındalık yaratmalı ve bu konuda çalışmalar yürütmeli.

3.3. Özel sektörde engelli bireylerin çalışmamasının nedenlerinden biri de uygun çevresel ortamlarının olmamasıdır. Bu konuda büyük işletmeler daha duyarlıdır. Küçük ölçekli işletmelerde ise zorluk yaşanmaktadır. Özel sektör için ayrıca yasal düzenlemelerin yapılması gerekir. Yasaların açıklayıcı olması.

3.4. Engelli istihdamı için sınav yapılmalıdır. Uygun nitelikteki kişilerin uygun işlere yerleştirilmeleri, engelli kişilerin almış olduğu eğitime uygun pozisyonda bir işte görev almaları.

3.5. Türkiyede engelli bireylerin işe alımında bir sınav süreci vardır. Bizim ülkemizde de bunun olması için gerekli yasal düzenleme yapılarak engelli bireylerin eğitimlerine uygun ve kendi içinde hakkaniyetli bir işe yerleştirilmeleri.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

1. Engelli hakları ile ilgili olarak istihdam/ yardımlar/ kurumlararası iş birliğinde yaşanan sorunlara getirilecek olan çözüm önerilerinin neler olduğu ve gelecek vizyonunun nasıl olması gerektiğinin belirlenmesi,

1.1. BM engelli haklarında engelli tanımı başka ülkelerde farklı tanımlamaktadır. KKTC’de ise eşit, şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkesine göre kapayıcı olarak yapılırsa daha doğru olacağı, tüm engel grupları göz önünde bulundurulmalı, maaşı kesilen engellilerin istihdam önceliğinin olması.

1.2. Engelliler dairesi altında bir sistemin yapılması. E-devlet gibi bir sistemin kurulması.

1.3. İstihdam yardımlarının sağlanabilmesi için doğru verilerin sağlanması, işe alırken belirli kriterlerin belirlenmesi, özel bireylere uygun çerçeve oluşturulması, durum tespiti belirlenmeli, tek bir çatı altında paydaşların faydalanabilmesi, tamamiyele sistemin yeniden kurulması, tek bir merkez tek bir yasa altında çalışılması.

İSTİHDAM, YARDIM VE KURUMLAR ARASI İŞBİRLİĞİ ALANINDA GELİŞTİRİLEN ÖNERİLER

1. Engelli haklarını eşit koşulların her bireye tanınması.

2. Çalışma Bakanlığı’nda engelli bireyler çalışmakta bazıları ise fondan ödenmektedirler, bunun gibi çok sayıda engelli birey var olup bunların belli bir havuzda birleştirilmesi, hangi kriterlere göre alındığının şeffaf biçimde bilinmesi.

3. Takip koordinasyon doğumdan başlamalı, ayrıştırılmalı, engellilerin her yaşta ihtiyaçları farklı olmakla birlikte devletin buna göre düzenleme yapması, yaş dilimlerinin göz önünde bulundurulması, gelişim dönem özelliklerinin baz alınması, bu alanda finansal destek, rehabilitasyon sağlanması, ev destek programlarının yapılması, 18 yaş üzeri ise barınma olanaklarının geliştirilmesi, üç bakanlığın koordinasyonunun sağlanması, sivil toplum ve devlet iş birliğinin olması, önleyici ve koruyucu hizmetlerin sunulması.

4. MS hastaları için düzenlemelerin yapılması.

5. Sağlık Bakanlığı ve ÇSGB’nin şeffaf olarak koordinasyonlu şekilde çalışması, yapılacak olan yardımların iyileştirilmesi.

6. 18 yaş altı yardımların kontrolünün yapılması, yardımın direk özel öğretim kurumlarına yapılması, ailenin kontrolüne vermek yerine kurumlara aktarılması, özel gereksinimli olan bireyin sadece eğitim ihtiyaçlarının değil beslenme gibi ihtiyaçlarının da karşılanması.

7. Engellilik statüsü alabilmek için rapor alınma prosedürü, süreci ve engellilerin istihdamı kapsamında;

7.1. Trafik kazalarında bir sakatlık hali sözkonusu ise o engelli oranının belirlenmesi gerekiyor. Engelliler kurulundan rapor gerekiyor. Tazminat miktarı belirlenmek için rapor uzun sürede geliyor. Dairelerdeki prosedür sürelerinin uzun olması en önemli sorundur. Bu süreci kolaylaştırmak gerekiyor.

7.2. Kazaya bağlı engellilik durumunda kurul sürecinin uzun sürmesi en büyük sorunlardan biridir. Süreç 7 ay kadar sürebilmektedir. Bu süreç kurumlar iş birliği ile daha hızlı ilerlemelidir. Bu sorunlar tek bir noktadan tek bir daireden ilerlemelidir.

8.Engellilerin maaş ve yardım alma kriterleri kapsamında;

8.1. Bakıma muhtaç olan engelli ile bakıma ihtiyacı olmayan engellinin maaşı aynı olmama-
lı. Devlet, bakıma muhtaç engelliye gelişmiş ülkelerdeki gibi bakıcı tutmalı.

8.2. Yardımlar asgari ücretin üzerinde olmalı, özel sektördeki bireylerin nakdi yardımı %
30 yerine bu rakam % 100 olmalı.

8.3. Başka bir işte çalışmaması koşulu ile bakıcı olarak anneye nakdi yardım verilebilmeli.

9.Ülkemizde engellilere verilen nakdi yardımların yeterliliği konusunda yapılacak düzenleme kapsamında;

9.1. Engellileri koruma yasası gereği yardımlar verilirken bireyler kontrol edilmeli, haksız-
lıklar engellenmeli, yasada düzenlemeler yapılmalı, nakli yardımlar kapsamında en az asgari
ücret baz alınmalı, nakdi yardımların yetersizliği ortadan kaldırılmalı.

9.2. Bazı durumlarda yardım çocukların ihtiyacına göre kullanılmıyor. Eşit maaş alını-
yor. Haftanın her günü özel eğitim alması gereken çocuklar var, ancak bir gün alabiliyor.
Denetim yapılmıyor. Gerekirse ilgili kurum tarafından okullar aranmalı, öğrencinin gelip
gelmediği kontrol edilmeli, verilen nakdi yardımların denetimleri yapılmalı.

9.3. Yapılacak nakdi yardımlar asgari ücrete endekslili değil eşel mobile göre verilmeli, 4
ayda bir maaşlara yansıtılmalı, rakamlar günün şartlarına göre iyileştirmeli.

10. Engelli çocuğa sahip ve herhangi bir işte çalışmayan annelere destek verilmesi, ebeveyn-
lerin güçlendirilmesi;

10.1. Ebeveynlerin eğitilmesi, babaların da ebeveyn olarak eğitim alması, her iki ebeveynin
de eğitim ve ruh sağlıkları konusunda destek almaları, çocukların her türlü istismardan ko-
runmaları için ailelerin bilinçlendirilmeleri, tüm bu çalışmalarını yürütecek bir Engelli Hiz-
metleri Dairesi'nin kurulması ve Daire'nin tüm bu konularda rehberlik oluşturarak gerekli
denetimleri sağlaması.

10.2. Okul öncesi dönemde çocukların akranları ile birlikte olabilmesi ve eğitim alabilmesi
için bakıcılardan, uzmanlardan, yardımcı öğretmenlerden ek yardım alınmalı, finansmanı
devlet tarafından karşılanmalı.

10.3. Engelli anneleri çocuğuna baktığı için maaş bağlanmıyor, annenin sigortasının yatırıl-
ması ve bu yönde gerekli yasal düzenlemelerin yapılması.

10.4. Engelli anneleri psikolojik destek almalı (Çocuğunun durumunu kabullenmesi konu-
sunda özellikle, çok yıpranıyorlar), Eğitim Bakanlığı tarafından okullarda duyarlılık (far-
kındalık) eğitimi verilmeli, engelliye bakış açısı konusunda bilinç yükseltilmeli.

10.5. Annelere home-office olarak çalışabilecekleri imkanlar sunulmalı, anneler evden ça-
lışabilmeli, anneler üniversitelerle iş birliği halinde süreli meslek eğitimi programlarından
geçirilmeli, bu konuda yasal düzenlemeler yapılmalı.

11. Anne babasını kaybeden ve/veya bakacak kimsesi olmayan engellilerin durumu ile ilgili
geliştirilecek politikalar ile izlenecek yöntemler kapsamında;

11.1. Bu konularda belirli bir politikanın olmaması nedeniyle nasıl bir yol izleneceği konu-
sunda çalışmalar yapılması.

11.2. Engellinin mümkün oldukça alışmış olduğu şartlarda ve ortamda yaşamına devam et-
mesi sağlanmalı, imkanlar sağlanmalı, bakıcı desteği de verilmeli, engelliye yönelik meslek
programları oluşturulmalı.

- 11.3. Yıllardır yürütülen ancak sonuçlandırılmayan engelsiz yaşam evi projesinin, bir an önce sonuçlandırılması, ilk etapta bakacak kimsesi olmayanlara bu imkânın sağlanması, bu merkeze de ayrıca yaşam boyu hizmet bölümü açılması.
12. Doğuştan engelli olanların tanı raporlarının tanımlanması nasıl olmalı, verilecek engelli raporunun temelinde neler olmalı, engellinin yaşam sürecinin devam edilmesi için raporda nelerin dikkate alınması kapsamında;
- 12.1. Üç Bakanlık (ÇSGB, MEB, Sağlık B.) iş birliği içerisinde çalışmalı. İzleme ve denetim sağlanmalıdır. Mevcut durum analizi yapılmalıdır. Buna yönelik bir vizyon oluşturulmalıdır. Tüm bunları koordine edecek bir daire kurulmalı, kurulacak bu dairenin içerisinde izleme ve denetleme birimi bulunmalıdır. Daire, Başbakanlık bünyesinde olmalı.
- 12.2. Sağlık Bakanlığı'nın engel gruplarına göre bireyleri ayırıştırarak verilecek yardımlar bu tanımlara göre düzenlenmeli.
- 12.3. Tanılar çok önemlidir. Bazı engel gruplarında ömür boyu ifadesi yoktur. Bunun yazılması gerekir. Engel durumunun değişmesinin mümkün olmayacağı engelliler tekrar tekrar kurula girmemelidir. Engel durumu düzelmeyecekse bu engelliye tekrardan kurula grime durumu yaratılmamalı, ömür boyu ifadesi yer almalıdır.
13. Anne babasını kaybeden ve/veya bakacak kimsesi olmayan, bakıma muhtaç olan engelli bireyin bakımını sağlayabilmesi için anne ve babasından almakta olduğu yetimlik maaşı mevzuatının yeniden düzenlenmesi kapsamında;
- 13.1. Yetimlik konusundaki mevzuat, her engelli bireyin yararlanabileceği bir noktada olmalıdır.
- 13.2. Yetimlik mevzuatı günün şartlarına göre yeterli değildir. Yeni bir yasa altında bu şartlar iyileştirilmeli.
- 13.3. Anne-babası öldükten sonra kalan engelli çocuğun asgari bir gelire ihtiyacı vardır. Anne-babadan hangisinin maaşı yüksekse onu alması için yasal bir düzenleme yapılmalıdır.
- 13.4. Barınma sorunu kapsamında devletin yapacağı sosyal konut projelerinde devlet engellilere öncülük vermeli, bu bireylere öncelik verilerek engellilerin durumlarına uygun yapılar onlara sağlanmalıdır. Bunun dışında onlara ek yardımlar sağlanmalı. (Elektrik yardımı, su yardımı gibi)
- 13.5. Yapılacak geniş kapsamlı yasa ile engelli çocukların sağlık, bakım ve eğitim haklarının da gündeme getirilmesine önem verilmesi.
14. Bakıcı tutmak zorunda kalan engellilerin bakımını üstlenen kişilerin sosyal güvenlik yatırımlarının karşılanması;
- 14.1. Engelli aylığı alan ve bakıma muhtaç engelli birinin bakımını üstlenen kişiye de devlet maaş bağlamalıdır. Uygun görülmesi halinde bu ödeneğin 1.5 katı ödenmesi.
- 14.2. Asgari ücretin 2.5 katı üzerinde geliri olan engelliye yardımın verilmemesi ve bu yönde yasaların güncellenmesi ve yeniden düzenlenmesi.
15. Engelli bireylerin kolayca erişebileceği biçimde işletmelerin erişilebilirliğinin sağlanması.
16. Engellilere destek yönünde tüm kurum kuruluşların farkındalığının artırılması gerekir. Bu konuda sivil toplum örgütleri farkındalık yaratmalı.
17. Özel sektörde engelli bireylerin çalışmamasının nedenlerinden biri de uygun çevresel ortamlarının olmamasıdır. Büyük işletmeler bu konuda daha duyarlıdır. Küçük ölçekli işlet-

melerde ise bu konuda zorluk yaşanmaktadır. Bu tür düzenlemeler için özel sektör için ayrıca yasal düzenlemelerin yapılması gerekir. İşletme izinleri verilirken engelli bireylere uygunluğuna dikkat edilmelidir.

18.Engelli istihdamı için sınav yapılmalıdır. Uygun nitelikteki kişilerin, uygun işlere yerleştirilmeleri gerekmektedir. Engelli, almış olduğu eğitime uygun pozisyonda görevlendirilmelidir.

19. BM engelli haklarında engelli tanımı başka ülkelerde farklı tanımlanmaktadır. KKTC’de ise eşit, şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkesine göre kapsayıcı olarak yapılırsa daha doğru olacaktır.

20. Engellilere yönelik istihdam ve yardımların sağlıklı sağlanabilmesi için doğru verilerin sağlanması, engellileri işe alırken belirli kriterlerin belirlenmesi, özel bireylere uygun çerçeve oluşturulması, durum tespiti belirlenmeli ve bu konudaki sistemin tamamıyla yeniden kurulması ve bu konuda tek bir merkez tek bir yasa altında çalışılması.

21.Engellilerin yetersizlikten çok yeteneklerini gösterirsek kabullenme düzeyinin artacağı, ailelerin bu konuda bilinçlendirilmesi için aile eğitim programlarının hazırlanması ayrıca eğitimciler çocukların yeterlilikleri oranında yapabileceklerini, becerilerini topluma yansıtmalı.

22.Engelli çocuğa sahip anne babaya doğru yaklaşım çok önemli, ailelerin bilgi öğrenmek için internette yanıtıcı içeriklere yönelmeleri engellenmeli, bu süreçte aileler doktor desteğinin sürekliliği çok önemli, ilk ağızdan duyulacak şey çok önemli, ailenin durumu kabulünden sonra sürekli desteklenmesi gerekiyor, bu süreçte engelli ailelerinin birbiriyle buluşturulması, fikir paylaşımı çok önemli. Engelli bireyleri topluma kazandırmak için eğitim önemli, özellikle özel eğitim almaları çok çok önemli ancak bazı okullar özel çocuk almıyor. Bu konuda devletin ilgili kurumlarının çözüm bulması ve engelli bireylere de eğitim hakkının sağlanması engelli bireyler için bir haktır.

23. Nakdi yardımlarda mevcut sıkıntıların giderilmesi, merkezden uzakta yaşayan ve tedaviye gelmek isteyen birey ve ailelere yardımcı olunması.

24. Bilinçlendirme çalışmalarının aile ve toplumda yapılması.

25. Görev ve sorumluluklarla ilgili gerekli eğitimlerin verilmesi ve fikirlerinin alınması görünürlük açısından önemli. Toplum açısından eskiye göre daha kabullenici davranılıyor, ancak kabul etmeyen gruplar için farkındalıkların artırılması.

27. İlkokullarda hayat bilgisi dersinde sıklıkla bütün çocukların bu konularda bilinçlendirilmesi ve engelli bireylere nasıl davranılacağı öğretilmesi.

28. Öğretmenler, sınıfındaki çocukları 1 yıl takip edip ona göre yönlendirme yapmalı. Çünkü bazen çocuklar 1 yıl sonrasında düzelebiliyorlar. Bu konuda öğretmenler çok etkili. Engelli bireyler toplumsal hayatta yer bulmalı ve psiko-sosyal yapılarını geliştirebilmek için ihtiyaç duydukları sosyal desteği almalıdırlar. Engelli bireyler topluma entegre olup sosyal ortamlarda var oldukları sürece toplumsal görünürlükleri artmaktadır. Örneğin ders kitaplarında yer almaları sosyal ve kültürel faaliyetlerde var olmaları.

29. Aileler çocuklarının, engeline göre eğitilmeli, onun hangi haklara sahip olduğunu bilmeli, topluma ulaşmasına yardımcı olacak sorumluluklar edinmeli ve onları yerine getirmeli.

30.Ailelerin özel gereksinimli çocuğunu önce kendi kabul etmeli, bu önemli kabul çözümün ilk aşamasıdır. Aileler çocuklarını saklamamalı/ evde tutmamalıdır. Çünkü özel gereksinimli çocuğunu aile kabul etmezse onu toplumun kabul etmesinin zor olacağı aileye öğretilmelidir.

31. Engellinin toplumda görünür olması için erişebilir olması gerekir. Bunun için her türlü engelin ortadan kaldırılarak engellinin erişimi sağlanmalı, böylece toplumda daha fazla görünür olması sağlanmalı.

IV. ENGELLİLERİN AİLEDE VE TOPLUM İÇERİSİNDE KABULÜ VE GÖRÜNÜRLÜĞÜ

Engellilerin Ailede ve Toplum İçerisinde Kabulü ve Görünürlüğü Kapsamında Tartışılan Konular

1. Engelli hakları kapsamında engellilerin ailede ve toplum içerisinde kabulü ve görünürlüğü hakkında ne düşünüyorsunuz?
2. Engelli hakları ile ilgili olarak ülkemizde engellilerin ailede ve toplum içerisinde kabulü ve görünürlük durumu nasıldır? Geliştirilmeye ihtiyaç var mıdır?
3. Engelli hakları ile ilgili olarak engellilerin ailede ve toplum içerisinde kabulü ve görünürlüğü alanlarındaki paydaşlara (devlet kurumları, Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, sosyal hizmetler, yerel yönetimler (belediyeler), sivil toplum dernekleri, medya ve basın, engelli dernekleri, aile) düşen görevler nelerdir? Hangi paydaşlar hangi sorumluluk ve görevleri üstlenmelidir?
4. Engelli hakları ile ilgili olarak engellilerin ailede ve toplum içerisinde kabulü ve görünürlüğünde yaşanan sorunların çözüm önerileri nasıl olmalıdır?

1. Engelli hakları kapsamında engellilerin ailede ve toplum içerisinde kabulü ve görünürlüğü hakkındaki durumun nasıl olduğunun belirlenmesi

GÖRÜŞ VE ÖNERİLER :

- 1.1. Engelli bireylerin yetersiz kaldıkları alanlar yerine yeteneklerinin ön plana çıkarılması, ailelerin bilinçlendirilmesi bu amaçla aile eğitim programlarının hazırlanması, eğitimciler engelli çocukların yeteneklerini ve becerilerini topluma yansıtması.
- 1.2. Engelli bireylerin ebeveynlerine durum açıklanırken hassas olunmalı, bu konuda doğru ve yönlendirici bilgiler vermeli ve bu süreçte doktor desteğinin sürekliliği çok önemlidir. Engelli birey önce aile tarafından kabul edilmeli, engelli çocuğa sahip ailelerin birbiriyle buluşturulması ve fikir paylaşımları çok önemli. Engelli bireyleri topluma kazandırmak için eğitim önemli, özel eğitim çok çok önemli bazı özel okullar özel çocuk almıyor. Bunun çözüme kavuşturulması, aile çocuğunu okula gönderip çevresi tarafından kabullenişini gördükten sonra ailelerin engelli çocuğunu saklaması da ortadan kalkacaktır. Okula giden çocuklar için gölge öğretmen çok önemli ve değerli.
- 1.3. Nakdi yardımlar ihtiyaçlara cevap verecek nitelikte olmalıdır.
- 1.4. Engelli bireylere yönelik bilinçlendirme çalışmalarının aile ve toplumda yapılması.
- 1.5. Engelli bireylere görev ve sorumlulukların verilmesi, fikirlerinin alınması görünürlük açısından önemli. Toplum açısından da bakıldığında eskiye göre daha kabullenici davranılıyor. Ancak kabul etmeyen gruplar için farkındalıkların artırılması için çalışmalar yapılması.
- 1.6. İlkokullarda hayat bilgisi dersinde sıklıkla bütün engelli bireylere nasıl davranılacağının öğretilmesi.
- 1.7. Öğretmenler engelli çocukları 1 yıl sıkı takip edip ona göre yönlendirme yapmalıdırlar. Çünkü bazen çocuklar 1 yıl sonrasında düzelebiliyorlar. Okula dahi götürmeyen aileler var. Bunun için ilgili kurumlar bunu takip edip gerekli yerlere bildirmeli. Öğretmenler bu konuda etkilidir. Engelli bireyler toplumsal hayatta yer bulmalı ancak psiko-sosyal yapılarını geliştirebilmek için sosyal desteğe oldukça ihtiyaç duymaktadırlar. Engelli birey toplumla entegre olup sosyal ortamlarda var oldukları sürece toplumsal görünürlükleri artmaktadır.

1.8. Aileler çocuklarını, engelli bireyin engeline göre eğitmeli, onun hangi haklara sahip olduğunu bilmeli.

1.9. Ailelerin özel gereksinimli çocuğu nasıl olursa olsun kabulü çok önemlidir, kabul çözümün ilk aşaması. Çocuğu saklamayı, evde tutmayı toplum içine çıkarmamayı tercih eden aileler ilgili kurumlar tarafından desteklenmeli ve bu durumu ortadan kaldırıp engellinin topluma entegrasyonu için hem engelli bireye hem de aileye gerekli yönlendirmeler yapılmalı. Önce ailenin çocuğu kabul etmesi çok önemlidir.

1.10. Görünür olması için erişebilir olması gerekir. Hizmete erişemezse görünür olamaz. Bu nedenle her türlü hizmetin sunulması önemlidir bu konuda yasal boşlukların düzenlenmesi gerekir.

2. Engelli hakları ile ilgili olarak engellilerin ailede ve toplum içerisinde kabulü ve görünürlüğü alanlarındaki paydaşlara (devlet kurumları, Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, sosyal hizmetler, yerel yönetimler (belediyeler), sivil toplum dernekleri, medya ve basın, engelli dernekleri, aile) düşen görevlerin neler olduğu ve hangi paydaşlar hangi sorumluluk ve görevleri üstlenmesi gerektiğinin belirlenmesi

GÖRÜŞ VE ÖNERİLER :

2.1. Sağlık bakanlığı, kurulu büyük sıkıntı. Her yıl, iki yılda bir ya da üç yılda bir engelli bireyin kurul tarafından görülmesi isteniyor. Bu engelli birey ve aile için çok zor oluyor. Örneğin otizmli bireyi saatlerce orada tutmak sorun. Bunun olmaması gerekiyor. Aileler bekleme süresince bir çok zorluk yaşadıklarını belirtiyor. Odaya dahi alınmadıklarını belirtiyorlar. Kurulun daha planlı olması gerekiyor. Belediyelerde, engelli çocuklara özgü park, salıncak vs. yok. Her okulda ve beldede bu hak olmalı.

2.2. Engelli bireyler için yüzme sporu bir terapidir. Ancak devlete bağlı havuzlarda ayrıştırılmaya gidildiği söyleniyor. Bunun olmaması gerekir. Özel eğitim kurumlarının ücretleri çok yüksek bu denetlenerek belirli bir ücrette sabitlenmelidir.

2.3. Örgün eğitimde zorunlu bir süre varsa engelli öğrenciler için de okullarda kayıt için ailelere bu konuda zorluk çıkarılmamalı. Hangi okula kayıt yapılacağı bölgelere göre istatistiklerle saptanabilmeli. Eğitim Bakanlığı'nın buna çözüm bulması ve engelli çocuğa sahip ailelerin bu konularda sorun yaşamaması.

2.4. Engellilerle ilgili çalışmalar yürüten Sosyal Hizmetler Dairesi'ne doğru görevlendirmeler yapılmalı ve Daire daha etkili denetim yapabilmesi için personel açısından geliştirilmeli ve güçlendirilmelidir.

2.5. Sağlık Bakanlığı ile Eğitim Bakanlığı'nın engelliler ile ilgili ortak sistemi olmalıdır. Bunun için takip sistemi kurulmalı ve muhtarlar, yerel yönetimler ile işbirliği içinde olmalı.

2.6. Sağlık Bakanlığı, engelliler ile ilgili verilecek hizmetler konusunda belediyelerle işbirliği yapılmalı. Nasıl ki belediyeler evde bakım ve sağlık hizmeti veriyorsa aynı hizmetin rutin olarak engellilere de verilmesinin sağlanması.

2.7. Özel sektör de engellilerin istihdamı sağlamalı. Meslek edindirme konusunda belediye ve üniversiteler işbirliği yapmalı.

3. Engelli hakları ile ilgili olarak engellilerin ailede ve toplum içerisinde kabü-lü ve görünürlüğünde yaşanan sorunların çözüm önerilerinin neler olduğunun belirlenmesi

GÖRÜŞ VE ÖNERİLER :

3.1. KKTC'de düzenlenmekte olan E-Devlet çerçevesinde engellileri de kapsayacak web siteleri geliştirilmeli. Engelli bireylerin de meslek edinmesi için gerekli kursların düzenlenmesi.

3.2. Özellikle otizimli bireylerin çok yetenekli olduğu konular var. Örneğin, müzik konusunda yeteneklidir ama okula kabul edilmeleri için matematik, Türkçe, sosyal bilgiler sınavına girmeleri zorunludur. Bu sınavlar engelli bireyi zorladığı için çok sevdiği müzik eğitimini de alamamaktadır.

ENGELLİLERİN AİLE VE TOPLUMDA KABULÜNÜ SAĞLAMAYA YÖNELİK SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

1. Engelli bireylerin yetersizlikten çok yeteneklerini ortaya çıkartılabiliyorsa toplumda kabullenme düzeyinin artacağı bir gerçektir.
2. Anne babanın engelli çocuğa doğru yaklaşımı çok önemli, internetten yanlış bilgi içeren videolara yönelmeleri engellemeli, bu süreçte uzman doktor desteği çok önemli, ilk ağızdan duyulacak bilgiler çok önemli. Engelli bireyi topluma kazandırmak için eğitim önemli, özellikle özel eğitim çok önemli.
3. Nakdi yardımlarda yaşanan sorunların giderilmesi önemlidir.
4. Engelliler ile ilgili toplumu bilinçlendirme çalışmalarının aile içerisinde ve tüm topluma yönelik yapılması önemlidir.
5. Engelli bireylere görev ve sorumlulukların verilmesi, fikirlerinin alınması görünürlük açısından önemli. Toplum açısından da bakıldığında eskiye göre daha kabullenici davranılıyor. Ancak kabul etmeyen gruplar için farkındalıkların artırılması için çalışmalar yapılmalıdır.
6. İlkokullarda hayat bilgisi dersinde sıklıkla bütün çocuklara engelli bireylere, nasıl davranılacağı öğretilmesi.
7. Öğretmenler engelli çocukları sıkı takip edip ona göre yönlendirme yapmalıdırlar. Çünkü bazen çocukların durumu 1 yıl sonrasında düzelebiliyor. Okula dahi götürmeyen aileler var. Bunun için ilgili kurumlar bunu takip edip gerekli yerlere bildirmeli. Öğretmenler bu konuda çok etkilidir. Engelli bireyler toplumsal hayatta yer bulmalı ancak bunun için sosyal yapılarını geliştirebilmek için sosyal desteğe oldukça ihtiyaç duymaktadırlar. Engelli birey topluma entegre olup sosyal ortamlarda var oldukları sürece toplumsal görünürlükleri artmaktadır. Bunun desteklenmesi gerekmektedir.
8. Aileler çocuklarını, bireyin engeline göre eğitmeli, onun hangi haklara sahip olduğunu bilmeli.
9. Ailelerin özel gereksinimli çocuğu nasıl olursa olsun kabulü çok önemlidir. Kabul çözümün ilk aşamasıdır. Çocuğu saklamayı evde tutmayı toplum içine çıkarmamayı tercih eden aileler, ilgili kurumlar tarafından tespit edilmeli ve bu durumlar ortadan kaldırılıp engellinin topluma entegrasyonu için hem engelli bireye hem de ailelere gerekli yönlendirmeler yapılmalı, önce ailenin çocuğu kabul etmesi çok önemlidir.

10. Engellinin görünür olması için erişebilir olması gerekir. Engelli hizmete erişemezse görünür olamaz. Bu nedenle her türlü hizmetin sunulması ve yasal boşlukların düzenlenmesi gerekir.

11. Sağlık Bakanlığı'ndaki kurul büyük sıkıntı, her yıl bazen iki ya da üç yılda bir engelli bireyin kurul tarafından görülmesi isteniyor. Bunun gerekliliği engelli birey ve ailesi için büyük bir sıkıntı oluşturmaktadır. Örneğin, otizimli bireyleri saatlerce orada tutmak sorun. Eğer bu kontroller gerçekten gerekliyse günün şartlarına uygun bir düzenleme ile aileler zorlanmadan yapılmalıdır. Eğitim her çocuk için bir hak olmalı. İlkokulda bu imkan veriliyor ama ortaokulda bu imkan yok. İmkan verilse de diploma verilmiyor, ailelerin şikayeti bu yönde.

13. Engelli bireyler için yüzme sporu bir terapidir. Ancak devlete bağlı havuzlarda engelli bireylere bu hak verilmiyor.

14. Verilen nakdi yardımlar yeterli değildir. Özel sektöre ait özel eğitim kurumları denetlenerek ücretlerinin belirli bir noktada sabitlenmesi gerekmektedir.

15. Örgün eğitimde mecburi bir süre engelli bireyler için de geçerli olduğundan kayıtların hangi okullara yapılacağına dair bir veri tabanı oluşturulmalıdır. Aileler bu konuda sıkıntı yaşamamalıdır.

16. Sağlık sisteminden yararlanan engelliler için Sağlık Bakanlığı'nın uygulamaları engelli bireylerin yaşamını kolaylaştıracak şekilde yeniden düzenlenmelidir.

17. Engelli tanımlarının daha detaylı yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu uygulamanın yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bunun yanında engellilere destek için çalışan Sosyal Hizmetler Dairesi'nin personel açısından güçlendirilmesi, hizmetlerin daha etkili sunulmasında oldukça önem arzeder.

18. Sağlık Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı'nın ortak sistemi olmalı. Engelli bireylere yönelik takip sisteminin daha sistemli olması açısından önemlidir ayrıca muhtarlar, yerel yönetimlerle de iş birliği içerisinde olmalı.

19. Sağlık Bakanlığı engellilere yönelik çalışmalarda belediyelerle iş birliği içerisinde olmalı. Nasıl ki belediyeler yaşlılara evde bakım ve kontrol hizmeti veriyorsa aynı hizmetin ve rutin kontrollerin engellilere yönelik de yapılmasının sağlanması önemlidir.

20. Engellilerin özel sektörde istihdamı sağlanmalı. Meslek edindirme konusunda belediye ve üniversitelerle iş birliği yapılmalı.

21. KKTC'de düzenlenmekte olan E-Devlet çerçevesinde engelli bireyleri de kapsayacak web siteleri geliştirilmeli. Engelli bireyleride kapsayacak kursların düzenlenmesi.

22. Özellikle otizimli bireylerin çok yetenekli olduğu alanlar var. Örneğin müzik konusunda yeteneklidir ama okula kabul edilmeleri için matematik, Türkçe, sosyal bilgiler sınavına girmeleri gerekmektedir. Bu sınavlar engelli bireyi zorladığı için çok sevdiği müzik eğitimini alamıyor.

I. ENGELLİ HAKLARI ÇALIŞTAYI

GENEL SONUÇ VE ÖNERİLER

1. Engellilik alanında kapsayıcı bir Engelli Yasası'nın hazırlanması
2. Ayrı bir kuruluş yasası, teşkilat yapısı, bütçesi ve yönetmelikleri bulunan Başbakanlığa bağlı bir "Engelli Dairesi" nin kurulması
3. Engelli bireylere yönelik ulaşım imkanının artırılması, her türlü kamu binasına ulaşımında problem yaşanmaması, asansör, rampa gibi desteklerin sağlanması.
4. Sosyal yaşam alanlarına engelli bireylerin güvenli bir şekilde ulaşmasının sağlanması, sağlık, eczane, market işlerinin sosyal hizmet ve belediye işbirliği ile yapılması.
5. Devlet kurum ve kuruluşlarından sivil toplum örgütlerine kadar toplumdaki herkes engellileri topluma kazandırmak için sorumluluk alarak küçük yaştan itibaren farklı bireylerle bir arada olmanın önemini ve varlığını öğretebilmek için eğitim müfredatına sosyal uyum ve katılım olarak eklenmesi.
6. Kaldırımlar engelli bireyler göre tasarlanmalı, karayolları, belediyeler de belli bir standart olması, e-devlette düzenlemelerin yapılması (görme ve duyma engellilerde kullanılabilir), rampaların düzenlenmesi,
7. Çağrı merkezlerinin engelli bireylerin özelliklerine göre düzenlenmesi, teknoloji destek alınması, görme ve işitme engelliler içinde hizmet sağlanması.
8. Turizm Bakanlığı'nın, otellerinin engelli bireylere yönelik kullanım ve altyapı konusunda bilinçlendirilmesi için gerekli çalışmaları yapması ve bu konuda otellerde denetim yapması
9. MEB'in kadro genişletme ve okul arttırımı ile daha çok engelliye iyi bir eğitim ortamı sunması. Engellilere fırsat eşitliğini sağlayacak eğitimden yararlanmaları için MEB hem kurumsal hem de altyapı olarak güçlendirilmeli.
10. 18 yaş altındaki engelli bireylere yapılan nakdi yardımların eğitimlerinin aksatılmaması için eğitim kurumlarına yapılması ve bunun denetiminin sağlanması.
11. Engellilik statüsü raporu alabilmek için çok uzun olan prosedürler yeniden düzenlenmeli, engellilerin istihdamı yönünde iyileştirmeler yapılmalı engellilere verilen yardımların iyileştirilmesi konusunda yeni düzenlemeler yapılmalı.
12. Engellilerin mevcut kapasiteleri ile ailelerin bu konuda bilinçlendirilmesi ve bu konuda ailelere "aile eğitim programları" düzenlenmesi.
13. Yerel Yönetim ve Sağlık Bakanlığı'nın yaşlılara verdiği evde bakım ve kontrol hizmetinin aynısının engellilere de verilmesi,
14. Medyayla ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapılarak engellilerin toplumdaki görünürlüklerinin artırılması.
15. Engellilik alanı ile ilgili Bakanlık olan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın engellilere yönelik analitik bir veri tabanının oluşturulması hususunda gerekli çalışmaları ivedilikle başlatması.
16. Engelli bireylerin bakımının yapılacağı yatılı yaşamevi projesinin biran önce tamamlanarak hizmete açılması.

ENGELLİ HAKLARI ÇALIŞTAYI

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI